

FYLKESMANNEN I MØRE OG ROMSDAL

STORE ROVDYR - ROVVILTSKADE PÅ BUFE

Registrering av jerv, bjørn, gaupe og ulv og skade som freda rovvilt gjer på bufe i Møre og Romsdal; 1987-89

MILJØVERNAVDELINGA

Fylkeshusa Tlf. (072) 58 000
6400 MOLDE

Rapport nr. 7 - 1990
ISBN 82-7430-030-0

FYLKESMANNEN I MØRE OG ROMSDAL
MILJØVERNDELINGA

STORE ROVDYR
ROVVILTSKADE PÅ BUFE

Registrering av jerv, bjørn, gaupe og ulv
og skade som freda rovvilt gjer på
bufe i Møre og Romsdal; 1987-89

av

Ulf Lucasen

og

Bjørn Petter Løfall

RAPPORT NR. 7 1990

ISBN 82-7430-030-0

FORORD

Frå og med 1987 blei ansvaret for roviltregistrering og skadedokumentasjon av store rovdyr overført frå Direktoratet for naturforvaltning til fylkesmennene.

I denne rapporten er resultatene frå registreringane for 1987-89 i Møre og Romsdal presentert.

Viltforvaltarane Asbjørn Børset og Ulf Lucassen har hatt ansvaret for registreringane og den vedvarande kontakten med viltneemdene, dei lokale rovdyrkontaktane, bufeeigarane og grunneigarane.

Feltarbeidet er i hovudsak utført av personell hos fylkesmannen sin miljøvernavdeling og seinare noko av det lokale nettet med rovdyrkontakatar. Frå mai 1989 har koordinator Ole Ketil Bøkseth og seinare Johnny Loen for Dovre-/Rondane jervregionen hatt ansvaret for jerve-registreringar i fem kommunar i Møre og Romsdal. Vi vil takke for samarbeidet med dei to andre fylka.

Asbjørn Børset, Ulf Lucassen, Anne Marit Strøm, Alv Ottar Folkestad og Bjørn Petter Løfall har i samarbeid gått igjennom meldingane og utført dei fleste kadaverundersøkingane. Sistnemnde har skrive rapporten.

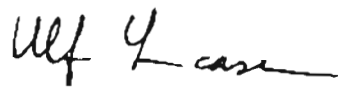
Bilete av jerven på framsida er henta frå Viltrapport nr. 32.

Til slutt vil vi takke alle som har gitt opplysningar til nytte i registreringsarbeidet, med ein spesiell takk til rovdyrkontaktane for feltarbeid. Takk til forskar Ole Jacob Sørensen ved Norsk institutt for naturforskning for laboratorieanalyser av hårprøver og forelesingar på roviltkurs. Takk til fylkesagronom Asbjørn Løfaldli ved fylkeslandbrukskontoret i Møre og Romsdal for datamateriale frå sauehaldet i fylket.

Molde, juni 1990

Fylkesmannen i Møre og Romsdal
Miljøvernavdelinga

Kolbjørn Megård
fylkesmiljøvernsjef

Ulf Lucassen
viltforvaltar

I N N H O L D S F O R T E G N E L S E

Seksjon	Side
SAMANDRAG	3
1. INNLEIING	4
2. METODAR OG MATERIALE	5
2.1 Rovdyrkurs og kontaktnett for rovdyrregistreringar	5
2.2 Særskilt forvaltingsområde for jerv	5
2.3 Feltarbeid	7
2.4 Vurdering og EDB-registrering av materiale	7
2.5 Rapportering	8
2.6 Materiale	8
3. RESULTAT OG DISKUSJON	10
3.1 Jerv i Møre og Romsdal	10
3.1.1 Registrert aktivitet av jerv	10
3.1.2 Vurdering av jervebestanden	14
3.2 Bjørn i Møre og Romsdal	15
3.2.1 Registrerte bjørnemeldingar	15
3.2.2 Vurdering av bjørnebestanden	17
3.3 Gaupe i Møre og Romsdal	18
3.3.1 Registrert aktivitet av gaupe	18
3.3.2 Vurdering av gaupebestanden	18
3.4 Ulv i Møre og Romsdal	23
3.5 Generelt om bestandane av jerv, bjørn, gaupe og ulv	23
3.6 Generelt om rovviltmeldingar	25
3.7 Tap av bufe på beite i Møre og Romsdal	25
3.8 Kadaverundersøkingar	29
3.8.1 Drepe- og etemønster hos kongeørn	32
3.8.2 Drepe- og etemønster hos jerv	33
3.8.3 Drepe- og etemønster hos gaupe	33
3.8.4 Drepe- og etemønster hos raudrev	33
3.8.5 Sjukdom og avmagring	34
4. LITTERATUR	36

<u>Seksjon</u>	<u>Side</u>
5. VEDLEGG	38
5.1 Jervemeldingar 1987 - 89	38
5.2 Bjørnemeldingar 1987 - 89	40
5.3 Gaupemeldingar 1987 - 89	41
5.4 Tap av sau og lam på beite 1987	43
5.5 Tap av sau og lam på beite 1988	44
5.6 Tap av sau og lam på beite 1989	45
5.7 Resultat frå kadaverundersøkingane 1987	46
5.8 Resultat frå kadaverundersøkingane 1988	47
5.9 Resultat frå kadaverundersøkingane 1989	48
5.10 Rovvilterstatningar 1987	49
5.11 Rovvilterstatningar 1988	49
5.12 Rovvilterstatningar 1989	50
5.13 Kontaktpersonar i rovviltarbeidet	51
5.14 Skjema: melding om observasjon av rovdyr 19__	52
5.15 Skjema: undersøking av kadaver av pattedyr 19__	54

SAMANDRAG

I 1987 blei ansvaret for rovdyrregistreringane i Møre og Romsdal overført frå Direktoratet for naturforvaltning til miljøvernavdelinga hos Fylkesmannen. Hovudmålet med registreringsarbeidet er å skaffe oversikt over aktiviteten av dei store rovdyra i Møre og Romsdal, og eventuelt vurdere bestanden av dei.

I 1989 blei det skipa eit eige forvaltingsområde for jerv i Dovre/Rondane-regionen som eit samarbeidsprosjekt mellom fylkesmennene i Oppland, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal. Dette skal gje ei einsarta og meir korrekt konflikthandsaming mellom jerv og bufe/tamrein.

Det er arrangert eit rovdyrkurs i regi av fylkesmannen sin miljøvern-avdeling kor representantar for viltneemdene og andre aktuelle /interesserte kontaktpersoner deltok.

På bakgrunn av kurset er det organisert eit kontaktnett for rovdyr-registreringar i 20 av 38 kommunar.

Det er samla inn 60 meldingar om jerv, 29 meldingar om bjørn og 20 meldingar om gaupe i Møre og Romsdal 1987-89.

Norsk institutt for naturforskning gjennomførte sporingar vinteren 1989 som konkluderte med at det blei funne spor av minimum 9 forskjellige jerv, med eit mogleg tal 12 forskjellige jerv som var eitt år eller eldre i Snøhetta. Det blei sannsynleg produsert 6 ungar i 3 ulike hi. I omkringliggjande fjell blei det funne spor av 4 forskjellige individ som var eitt år eller eldre. Ein kan ikkje seie noko om endring i bestanden sidan undersøkingane starta i 1979.

Bestanden av gaupe blir vurdert til minimum 1-1 dyr i 1987, minimum 4-5 dyr i 1988 og minimum 2-3 dyr i 1989. Det er ikkje grunnlag for å seie noko om eventuell endring i bestand(ane) dei siste åra, då materiale er for tilfeldig og sannsynlegvis mangelfullt.

Bestanden av bjørn blir vurdert til minimum 0 dyr i 1987, minimum 0-1 dyr i 1988 og minimum 0 dyr i 1989. Det er ikkje grunnlag for å seie noko om eventuell endring i bestand dei siste åra. Det er ikkje noko som tyder på at Møre og Romsdal har fast(e) bestand(ar) eller del i ein fast bestand av bjørn.

Dei årlege bestandsvurderingar på gaupe og bjørn i Møre og Romsdal gir ikkje reelt bilete av bestand(ane) i fylket, men eit tal individ ein trygt meiner å kunne identifisere på grunnlag av innsamla informasjon om dei to artane. For å kome med reelle bestandsvurderingar må det gjennomførast grundige undersøkingar med m.a. sporingar.

Det har ikkje blitt meldt om ulv 1987-89. Ulven blei utrydda frå fylket tidleg på 1900-talet. Streifdyr kan forekomme, men svært sporadisk.

I alt er 76 kadaver, fordelt på 65 sau, 5 geit, 3 storfe, 1 rein og 2 rådyr undersøkt med omsyn til dødsårsak og eventuell skadevaldar 1987-89. Konklusjonane frå kadaverundersøkingane er følgjande: 23 jerv/sannsynleg jerv, 2 sannsynleg gaupe, 13 kongeørn/sannsynleg kongeørn, 5 sannsynleg raudrev, 2 hundedyr/sannsynleg hundedyr, 3 sjukdom/avmagring, 7 anna og 21 uopplara.

1. INNLEIING

Fylkesmannen i Møre og Romsdal har sidan 1987 hatt ansvaret for kartlegging av store rovdyr i fylket. Målet med arbeidet er så langt som råd å få oversikt over aktivitet og eventuelt bestandane av dei store rovdyra her i fylket. Dei mest aktuelle er jerv, gaupe og delvis bjørn. Her kjem og undersøkingar og dokumentasjon av skadar på bufe og ein sjelden gong tamrein valda av rovvilt. Resultata frå registreringane vil bli eit viktig grunnlag for forvaltninga av dei store rovdyra i åra som kjem. I denne rapporten blir arbeidsmetodane og hovudresultata frå registreringane 1987-89 presenterte. Materialet på bjørn, jerv og gaupe er handsama og vurdert med omsyn til utbreiing og eventuelt bestand. Ulv blir presentert med ei kort historisk oversikt.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk/Direktoratet for naturforvaltning (seinare kalla DVF og DN), Viltforskninga, har arbeidd med å samle inn og systematisere rovdryrmeldingar frå heile landet sidan 1978. I 5-årsperioden 1980-1984 blei det gjennom rovviltprosjektet arbeid med metodeutvikling for å samle inn, vurdere og lagre opplysningar ved ulike rovdryrmeldingar. Ei samla framstilling av omfanget til rovviltprosjektet er presentert i Viltrapport 34 (Sørensen og Kvam 1984). Ei detaljert gjennomgåing av metodane ved registreringsarbeidet er presentert i Viltrapport 30 (Sørensen et al. 1984). Registreringsarbeidet til fylkesmannen blir gjort etter den metodikk som er utvikla av rovviltprosjektet, bortsett frå nokre justeringar.

Då ulv, jerv og bjørn blei freda i byrjinga av 70-talet var ikkje gaupa rekna å vere så sårbar som dei andre. Den er framleis jaktbar, og har hatt liten offentleg prioritet i høve til dei totalfreda artane bjørn, ulv og jerv. I medhald av viltlova av 1981 blei gaupa for første gong i Noreg "yngletidsfreda". Den nye lova førte til overføring av ansvar frå DN til fylkesmennene når det gjeld godkjenning av skotpremieordningar og forvaltingsansvar. Sidan gaupa er rekna for å vere sjeldan her i fylket, og at den er ein potensiell skadevaldar på bufe på beite, blir og gaupa sin status drøfta og vurdert i denne rapporten.

Kongeørn og havørn blei freda i 6. september 1968. Blandt dei finn vi kongeørna som ein potensiell skadevaldar på småfe. Kongeørna sin status som skadevaldar blir og drøfta i denne rapporten.

Frå mai 1989 blei det skipa eit forvaltingsorgan for jervestamma i Dovre/Rondane-regionen. Årsaka til samordninga er å ta vare på intensjonane i forslaget til landsplan (Direktoratet for naturforvaltning 1987) for store rovdyr. På den måten skal det bli enklare å sikre ei stammeorientert forvaltning av jerv og ei einsarta og meir effektiv konflikthandsaming mellom jerv og bufe/tamrein. Modellen med ei stammeorientert forvaltning av jerven i Dovre/Rondane-regionen vil og bli prøvd i 1990. Førebels har ein positive erfaringar med modellen, men prøvetid på knapt eitt år er for lite til å kome med endelege konklusjonar.

Det er og løyvd midlar til rovdryrregistrering i 1990. Resultata frå neste år vil bli samla inn og presentert i ein kort rapport.

2. METODAR OG MATERIALE

2.1 Rovdyrkurs og kontaktnett for rovdyrregistreringar

I mai 1989 blei det arrangert rovviltkurs for personar frå viltneemdene og andre aktuelle kontaktpersonar i rovviltarbeidet. Kurset blei arrangert av miljøvernavdelinga hos fylkesmannen i samarbeid med forskar Ole J. Sørensen frå Norsk institutt for naturforskning (seinare kalla NINA). Kurset tok for seg tema bestand og åtferd hos store rovdyr, tolking av spor og sporteikn, kadaverundersøkingar og andre dokumentasjonsteknikkar.

Det deltok 28 personar på rovviltkurset der 22 personar representerte 19 viltneemder av i alt 38 i fylket. I tillegg deltok det ein person frå Eikesdal Sauesankelag, ein frå Innerdal Landskapsvernområde og ein frå Fjelloppsynet i Trollheimen. På grunnlag av kurset har ein fått eit delvis kontaktnett for rovdyrregistreringar, sjølv om det hadde vore ønskeleg om alle viltneemder hadde vore representerte på kurset. Ideelt sett bør kontaktnettet bestå av to personar i kvar kommune, likevel fleire i dei større kommunane i innlandet. I dag er kystkommunane relativt sett dårlegast representerte. Sjølv om dei ikkje har dei same artane av rovvilt som kommunane i innlandet, er det viktig å ha personar her og som kan ta seg av dette arbeidet. Kongeørn, raudrev og kanskje gaupe kan og her vere potensielle skadevaldarar på bufe som sau og geit. Eit tilsvarande kurs vil bli arrangert ved seinare tilfelle for oppdatering og for å gje eit tilbod til dei som ikkje har hatt høve tidlegare.

2.2 Særskilt forvaltingsområde for jerv

I ei landsomfattande vurdering av moglege område for jerv er Dovre/Rondane-regionen peika ut som eit av dei områda i Noreg der det er mogleg å ha ein levedyktig stamme utan at konfliktane med bufe blir for store. Etter sporingar vinteren 1989 blei stammen vurdert til å vere på 19 - 22 dyr (Landa og Skogland 1989). Den er rekna som sårbar.

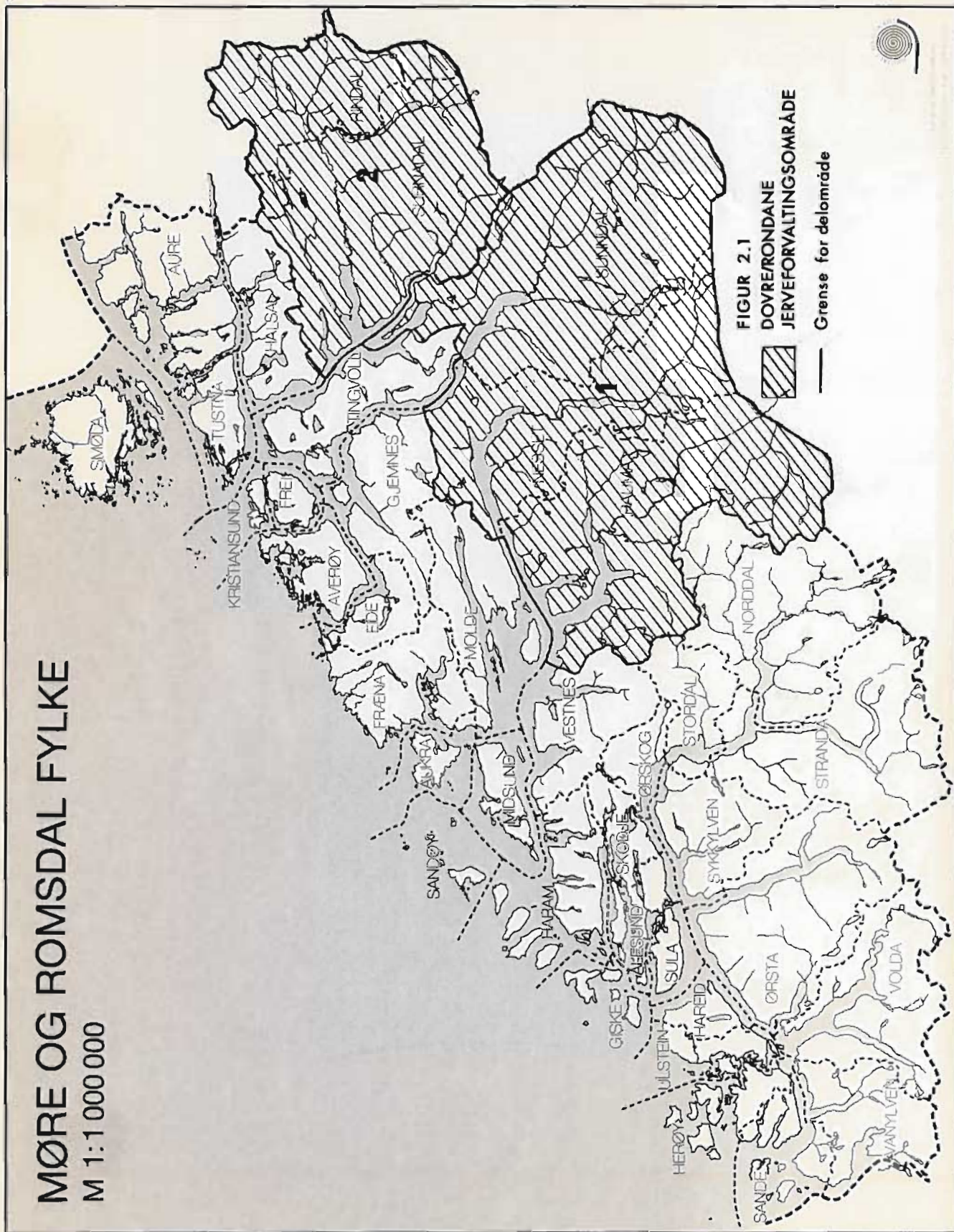
Frå mai 1989 har fylkesmennene i Sør-Trøndelag, Oppland og Møre og Romsdal engasjert ein felles koordinator til å administrere og samordne forvaltinga av jerven i Dovre/Rondane-regionen. Koordinatoren er knytta til fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Området er delt inn i 4 delområde med 2 i Møre og Romsdal. Det eine delområdet er sett saman av Rauma, Nesset og Sunndal kommunar. Det andre delområdet er sett saman av Surnadal og Rindal kommunar. Desse 5 kommunane omfattar omlag 40% av arealet i fylket (sjå figur 2.1)

Det er skipa eit nett av lokale kontaktpersonar som saman med koordinator, skal ta seg av meldingar om rovdyr i regionen. Kvar delområde har kvar sin hovudkontakt. Kvar hovudkontakt har fleire rovdyrkontaktar til disposisjon. I tillegg er formannen og sekretæren i viltneemdene med i kontaktnettet.

7046000
530000

MØRE OG ROMSDAL FYLKE

M 1:1 000 000

FIGUR 2.1
DOVRE/RONDANE
JERVEFORVALTINGSOMRÅDE

— Grense for delområde

6871 000
304 000

2.3 Feltarbeid

Vi har prioritert å følge opp flest moglege rovdyrmeldingar i felt dersom meldingane var relativt ferske og truverdige. Meldingar med mistanke om rovdyrskadar på bufe er prioriterte framfor andre meldingstypar. Kadaverrestar som har lege ute fleire dagar har på oppmoding blitt sendt til miljøvernavingdelinga då spor og sporsteikn kring kadaver mest truleg har blitt borte (vær og vind, åtselatarar o.a.).

Kadaverundersøkingane er gjort etter ein metode som er skildra i Viltrapport 15 (Myrberget og Sørensen red. 1981). Dette tyder at kadaver og området ikring blir undersøkt med omsyn til spor og sporsteikn etter eventuelle skadevaldarar. Så blir kadaver flådd slik at moglege bittskadar, klo- og kloemerker, slagmerker, etemerker og andre merke kjem til syne. Skadevaldande art kan ein då vurdere ut frå drapsteknikk, etemønster og sporsteikn i området.

Kadaverundersøkingar er gjort av personell ved miljøvernavingdelinga og rovviltkontaktar i Dovre/Rondane jerveforvaltingsområde. Etter rovviltkurset i mai 1989 har nokre rovviltkontaktar undersøkt nokre kadaver. Viltnemnder og rovviltkontaktar skal sende kadavermateriale, skildring av undersøkinga og eventuelt biletmateriale til miljøvernavingdelinga for kontroll dei første gongene, og seinare ved særskilte tilhøve. Skildring av undersøkinga med biletmateriale skal ved alle høve sendast til miljøvernavingdelinga.

NINA (tidlegare DVF/DN, Viltforskinga) har utført telling av jervebestand i Snøhetta og omkringliggjande fjell sidan 1979. Vurderingane av bestanden er gjort på grunnlag av sporingar med snøscooter og ski på førehand kartdefinerte løyper med måling av sporstorleik for å skilje individ, samt hiovervaking og andre observasjonar. Sporingar i heile utbreiingsområde innafor kort tidsrom blei gjort for første gong vinteren 1989. I tida 1. - 5. april 1989 blei det gjennomført koordinerte sporingar. Til saman blei det spora 700 km og registrert 30 kryssande jervespor i dei sentrale områda. Det blei spora 550 km og registrert 3 kryssande jervespor i dei omkringliggjande områda (Landa og Skogland 1989). Dei refererte områda ligg både i Oppland, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal.

2.4 Vurdering og EDB-registrering av materiale

Rovdyrmeldingane som kjem inn frå viltnemnder og anna hald, blir drøfta så fort som råd. Ofte tek ein kontakt med observatør(ar) for nærare opplysningar. Tryggleiken til meldingane blir kontrollert og vurdert etter ein metodikk som er skildra i Viltrapport 30 (Sørensen et al. 1984), bortsett frå nokre justeringar. Koordinatoren for jerveforvaltingsområdet tek for seg jervemeldingane og vurderer dei etter den same metodikken som er nemnd ovanfor. Fylkesmannen i Møre og Romsdal får så tilsendt materiale som gjeld fylket.

Rovdyrmeldingane blir ført over på eit dataskjema som svarar til den som blei bruka av viltforskinga. Så blir meldinga lagt inn på eit EDB-register ved miljøvernavingdelinga til fylkesmannen. Registeret er eit programsystem i ein FICS-5E og tilpassa bruk i Nord-maskinen ved

miljøvernavdelinga.

Materialet på bjørn blir eventuelt vurdert med omsyn til bestand og utbreiing etter den metodikk som er skildra i Viltrapport 31 (Kolstad et al. 1984). Bestanden av jerv blir presentert, og ein finn det mest korrekt å vurdere bestanden i heile jerveforvaltingsområde. Vi brukar difor konklusjonen som Landa og Skogland (1989) har kome fram til. Vurdering av bestand og utbreiing er elles drøfta i Viltrapport 32 (Kvam et al. 1984). Det er ikkje motteke ulvemeldingar dei seinare åra, men ein kort historikk for Møre og Romsdal blir presentert. Utbreiing og bestand av ulv blir elles drøfta i Viltrapport 33 (Sørensen et al. 1986). Meldingar om gaupe blir samla inn og vurdert etter nær den same metodikken som er skildra for dei andre store rovpattedyra.

Unntaket er at sannsynleg melding kan bli bruka som vurdering for alle artane. Tidlegare blei dette berre bruka for ulv. Sannsynlege meldingar er meldingar som har fleire indisiar som peikar i retning av meldinga er riktig. Meldingane hadde truleg blitt godtekne ved betre dokumentasjon (t.d. foto). Ei sannsynleg melding av eitt individ blir vurdert som 0-1 individ, medan uoppklara meldingar ikkje blir med i bestandsvurderingane. Innføring av konklusjonen sannsynleg gjer at rovviltmeldingar og kadavermeldingar blir vurderte etter same system.

2.5 Rapportering

Resultata frå rovdyrregistreringane i Møre og Romsdal vil bli presentert i rapportserien til miljøvernavdelinga med jamne mellomrom. I tillegg vil resultata frå kadaverundersøkingane bli presenterte for DN, viltnemndene og bufeeigarar/reineigarar og landbrukskontor som brev i kvart einskild tilfelle.

Om det blir aktuelt i framtida kan DN samanhalde resultata frå Møre og Romsdal med resultat som kjem inn frå resten av landet. På bakgrunn av dette kan vurderingar av bestand og utbreiing bli presentert for større regionar eller for heile landet.

2.6 Materiale

I perioden 1987-89 er det kome inn 60 meldingar om jerv, 29 meldingar om bjørn og 20 meldingar om gaupe i Møre og Romsdal. Tabell 2.1 gir ein oversikt over meldingar som er kome inn. Meldingane har kome gjennom kontaktnettet, viltnemndene, personar som har teke direkte kontakt med fylkesmannen osv. I tillegg har det blitt samla opplysningar gjennom pressa, der vi m.a. har abonnement hos Norske Argus A/S. Det siste har gitt få nye meldingar.

Tabell 2.1 Registrerte rovdyrmeldingar i Møre og Romsdal 1987-89 fordelt på år, art og vurdering.

År	Art	Vurdering av rovdyrmelding					Sum
		Godteke	Sannsynleg	Uoppklara	Forkasta	Feil	
87	Jerv	11	5	1			17
	Bjørn			2	3	5	10
	Gaupe	1		1	1		3
	Totalt	12	5	4	4	5	30
88	Jerv	18		1			19
	Bjørn			6		4	10
	Gaupe	8	1	1			10
	Totalt	26	1	8		4	39
89	Jerv	13	1	9		1	24
	Bjørn			8		1	9
	Gaupe	2	1	2		2	7
	Totalt	15	2	19		3	40
	Totalt 87-89	53	8	31	4	13	109

I perioden 1987-89 er det undersøkt 76 kadaver fordelt på 5 artar, der sau er den dominerende arten med 85,5% av kadavermaterialet. Tabell 2.2 gir ei oversikt over kadaver som er undersøkte fordelt på år og art.

Tabell 2.2 Undersøkte kadaver i perioden 1987-89 fordelt på år og art.

År	Kadaverart					Sum
	Sau	Geit	Storfe	Rein	Rådyr	
1987	23	5	3		1	32
1988	15					15
1989	27			1	1	29
87-89	65	5	3	1	2	76

3. RESULTAT OG DISKUSJON

3.1 Jerv i Møre og Romsdal

3.1.1 Registrert aktivitet av jerv

I perioden er det registrert i alt 60 meldingar om jerv der 42 meldingar blir vurdert som godtekne, 6 meldingar som sannsynlege, 11 meldingar som uopklara og ei melding som feil. Her er sporingane som blei gjennomførte vinteren 1989 (sjå Landa og Skogland 1989) haldne utanfor. Vedlegg 5.1 er ei oversikt over kvar enkelt melding.

Det blei registrert godtekne, sannsynlege og uopklara meldingar i 7 kommunar av 38 i fylket. Tabell 3.1 gir ei oversikt over dei registrerte jervemeldingane. Nær alle godtekne, sannsynlege og uopklara jervemeldingar ligg innafør Dovre/Rondane jerveforvaltingsområde. Figurane 3.1, 3.2 og 3.3 er geografisk plassering over godtekne, sannsynlege og uopklara jervemeldingar i perioden 1987-89.

Tabell 3.1 Registrerte jervemeldingar 1987-89 fordelt på år, kommune og vurdering.

År	Kommune	Vurdering av melding					Sum
		Godteke	Sannsynleg	Uopklara	For-kasta	Feil	
87	Rauma	6	5	1			12
	Neset	1					1
	Sunndal	4					4
	Møre og Romsdal	11	5	1			17
88	Norrdal	1					1
	Rauma	7		1			8
	Neset	1					1
	Sunndal	8					8
	Surnadal	1					1
Møre og Romsdal	18		1			19	
89	Ørsta					1	1
	Neset	2	1				3
	Sunndal	8		3			11
	Surnadal	2		2			4
	Rindal	1		2			3
	Aure			2			2
Møre og Romsdal	13	1	9		1	24	
Møre og Romsdal i perioden 1987-89		42	6	11		1	60

714 600
530 000

MØRE OG ROMSDAL FYLKE

M 1:1 000 000

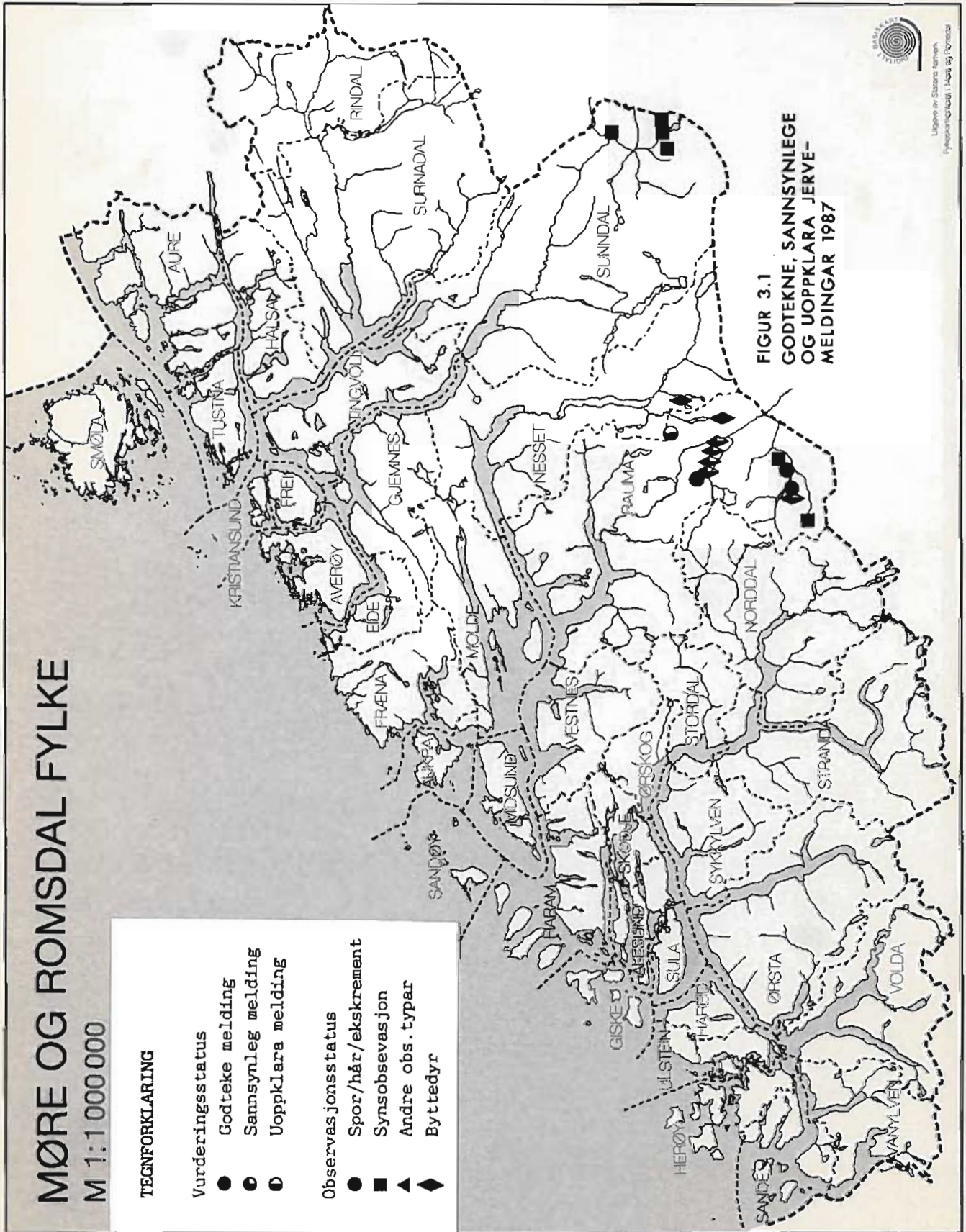
TEGNFORKLARING

Vurderingsstatus

- Godteke melding
- Sannsynleg melding
- ◐ Uoppklara melding

Observasjonsstatus

- Spor/hår/ekskrement
- Synsobservasjon
- ▲ Andre obs. typer
- ◆ Byttedyr

FIGUR 3.1
GODTEKNE, SANNSYMLEGE
OG UOPPKLARA JERVE-
MELDINGAR 1987

Lagene av Store Rovdyr
Fylkesnemnda i Møre og Romsdal

687 1000
304 000

7046900
530000

MØRE OG ROMSDAL FYLKE

M 1:1 000 000

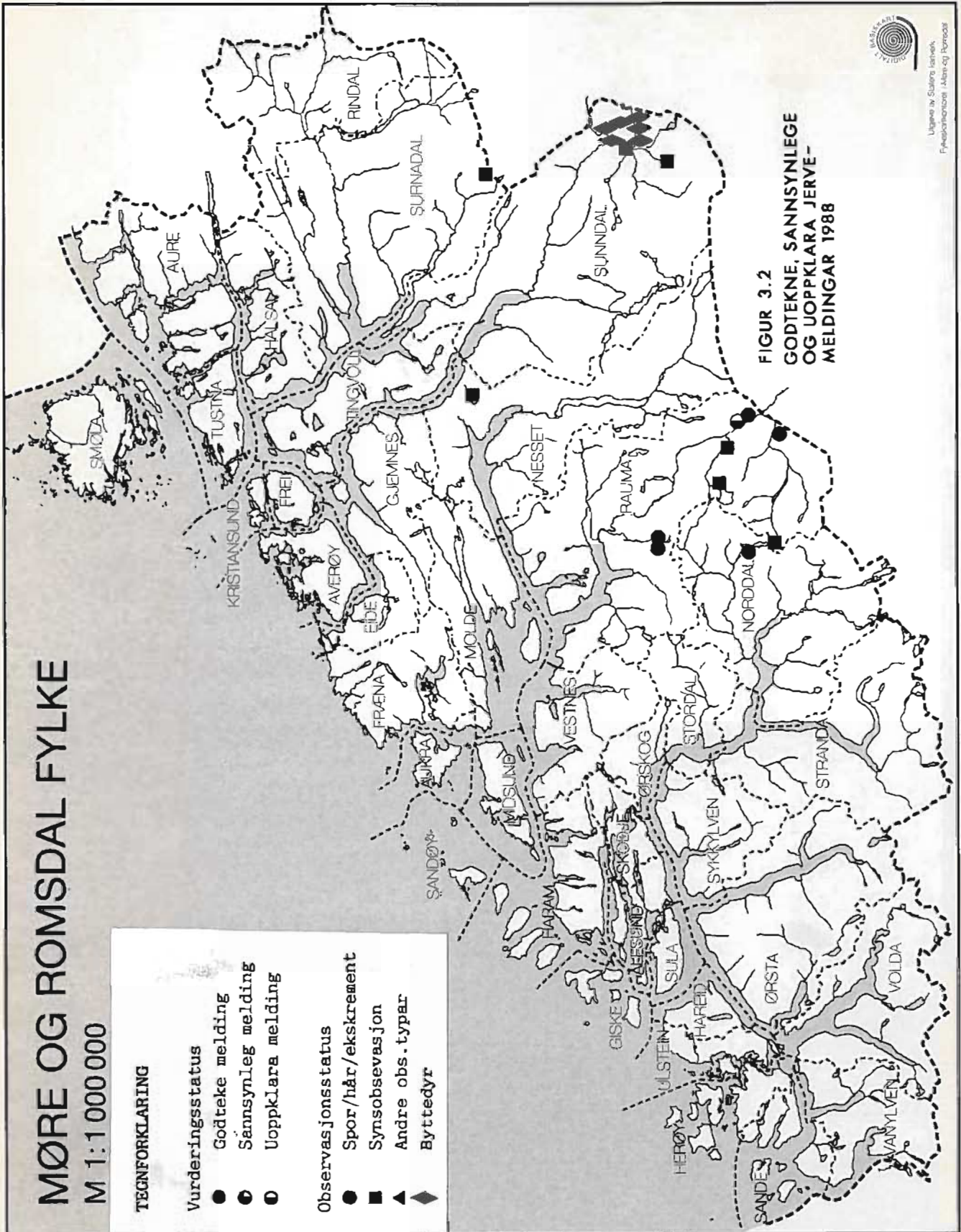
TEGNFORKLARING

Vurderingsstatus

- Godteke melding
- ◐ Sannsynleg melding
- Uoppklara melding

Observasjonsstatus

- Spor/hår/ekskrement
- Synsobsevasjon
- ▲ Andre obs. tynpar
- ◆ Byttedyr

FIGUR 3.2
GODTEKNE, SANNSYMLEGE
OG UOPPKLARA JERVE-
MELDINGAR 1988

Utgave av Statens landbruk
Forsøksstasjon i Ålesund og Romsdal

697100
-04000

794 6900
530000

MØRE OG ROMSDAL FYLKE

M 1:1 000 000

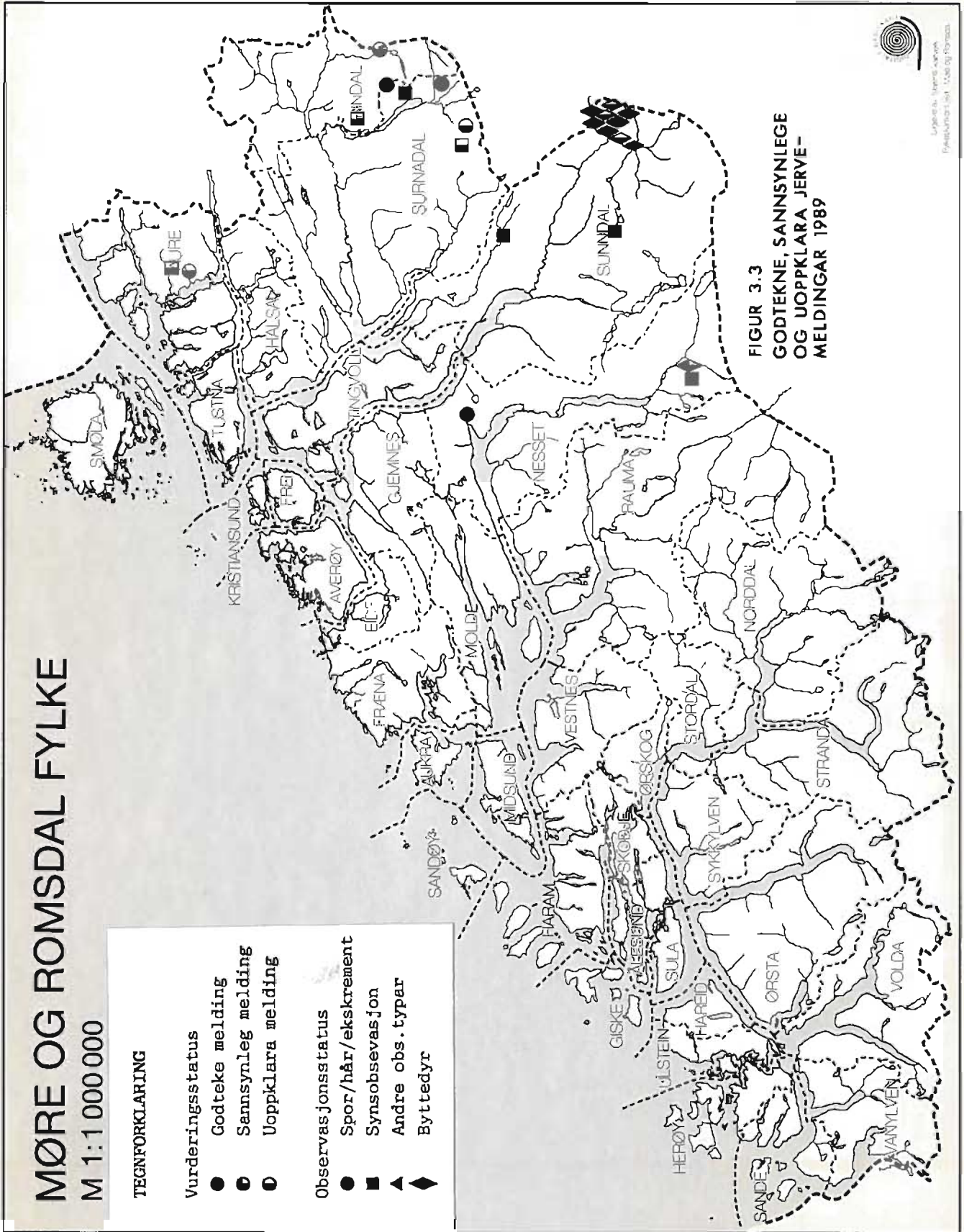
TEGNFORKLARING

Vurderingsstatus

- Godteke melding
- ◐ Sannsynleg melding
- ◑ Uopklara melding

Observasjonsstatus

- Spor/hår/ekskrement
- Synsobsevasjon
- ▲ Andre obs.typar
- ◆ Byttedyr

FIGUR 3.3
GODTEKNE, SANNSYMLEGE
OG UOPKLARA JERVE-
MELDINGAR 1989

697,1000
304000

3.1.2 Vurdering av jervebestanden

Møre og Romsdal høyrer til i den Sør-Skandinaviske jerveregionen med dei to jerveområda Dovre-Trollheimen og Jotunheimen. Region- og områdeinndeling er drøfta og definerte av Kvam et al. (1984). I den seinare tid har nye namn og nye områdeinndelingar blitt teke i bruk og det har oppstått regelrett namneforvirring. Det gjeld spesielt bruken av namn på Dovre-Trollheimenområdet som seinare har blitt kalla Snøhettaområdet (namnsett etter villreinstamma i området) og Dovre/Rondaneområdet (namn på jerveforvaltingsområdet).

Jaktstatistikk viser at det er betalt ut skotpremie på 0,7 jerv i gjennomsnitt pr. år i perioden 1846-99. På 1900-talet er det betalt ut skotpremie på 13 dyr, og den siste blei felt i 1955 (Statistisk Sentralbyrå 1978-89). Sjå og figur 3.8. Etter at jerven blei totalfreda er det med jamne mellomrom søkt om fellingsløyve av jerv. Det har ved fleire høve blitt innvilga med særskilte vilkår. Det blei felt ein jerv i Grøvdalen i Sunndal hausten 1980 og ein jerv på Svarthaugen i Sunndal vinteren 1986. I tillegg er det funne ein død jerv i Grøvdalen i Sunndal 1984 (Kvam pers. medd.). Ut frå talmaterialet tyder dette på at jerven ikkje var så talrik som dei andre store rovpattedyra i det førre århundre.

F.o.m. 1989 blei det oppretta eit eige forvaltingsområde for jerv (sjå kap 2.3). Det omfattar kjerneområda for Dovre-Trollheimen og og ytterkantane i Jotunheimen (forvaltingsområdet følgjer kommunegrensar, medan jerveområda er delt opp etter vegar o.l.) og blir i dag kalla Dovre/Rondane-jervregionen. Landa og Skogland (1989) deler området i to når dei vurderer bestanden av jerv med eit kjerneområdet som blir kalla Snøhetta og dei omkringliggjande områda (området er ein del av fylka Oppland, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal). Dei omkringliggjande områda er Trollheimen, Knutshø, Rondane og Ottadalen. Her blir namnsettinga til Landa og Skogland (1989) nytta og nedanfor blir deira konklusjonar frå undersøkingane presentert.

Snøhetta: Det blei spora 5 dagar i Snøhettaområdet i byrjinga av april 1989. Undersøkinga konkluderar med at det blei funne spor av minimum 9 forskjellige individ som var eitt år eller eldre, med eit mogleg tal på 12 dyr. Det blei sannsynleg produsert 6 unger i 3 ulike hi. I Møre og Romsdal var størst aktivitet av jerv i Grøvdalen, Reppdalen, Lindalen og områda omkring i Sunndal kommune. Sidan overvakinga starta i 1979 er det ikkje mogleg å fastslå om det har vore ei endring av jervebestanden i området.

Trollheimen, Knutshø, Rondane og Ottadalen: Det blei spora 4 dagar i Trollheimen, Knutshø, Rondane og Ottadalen i byrjinga av april 1989. Det resulterte i at det blei funne spor av minimum 4 individ som var eitt år eller eldre.

3.2 Bjørn i Møre og Romsdal

3.2.1 Registrerte bjørnemeldingar

I perioden 1987-89 er det registrert 29 meldingar om bjørn der ingen meldingar blir vurderte som godteke, ei melding som sannsynleg, 15 som uopklara, 3 meldingar som forkasta og 10 meldingar som feil. Vedlegg 5.2 viser ei oversikt over kvar enkelt melding.

Det er registrert ei sannsynleg og 15 uopklara bjørnemeldingar i 5 av 38 kommunar i fylket perioden 1987-89. Tabell 3.4 gir ei oversikt over registrerte bjørnemeldingar. Figur 3.4 gir ei geografisk oversikt over dei sannsynlege og uopklara bjørnemeldingane som er samla inn perioden 1987 - 89.

Tabell 3.4 Registrerte bjørnemeldingar i 1987-89 fordelt på år, kommune og vurdering.

År	Kommune	Vurdering av melding					Sum
		Godteke	Sannsynleg	Uopklara	Forkasta	Feil	
87	Ørsta					2	2
	Stordal				1		1
	Sykkylven			2			2
	Sunddal					1	1
	Surnadal					2	2
	Rindal				2		2
	Møre og Romsdal			2	3	5	10
88	Sykkylven					1	1
	Rauma					1	1
	Tingvoll			4			4
	Surnadal					1	1
	Rindal					1	1
	Aure		1				1
	Halsa			1			1
Møre og Romsdal		1	5		4	10	
89	Norddal			2			2
	Sykkylven					1	1
	Aure			3			3
	Halsa			3			3
	Møre og Romsdal			8		1	9
Møre og Romsdal i perioden 1987-89			1	15	3	10	29

7045000
530000

MØRE OG ROMSDAL FYLKE

M 1:1 000 000

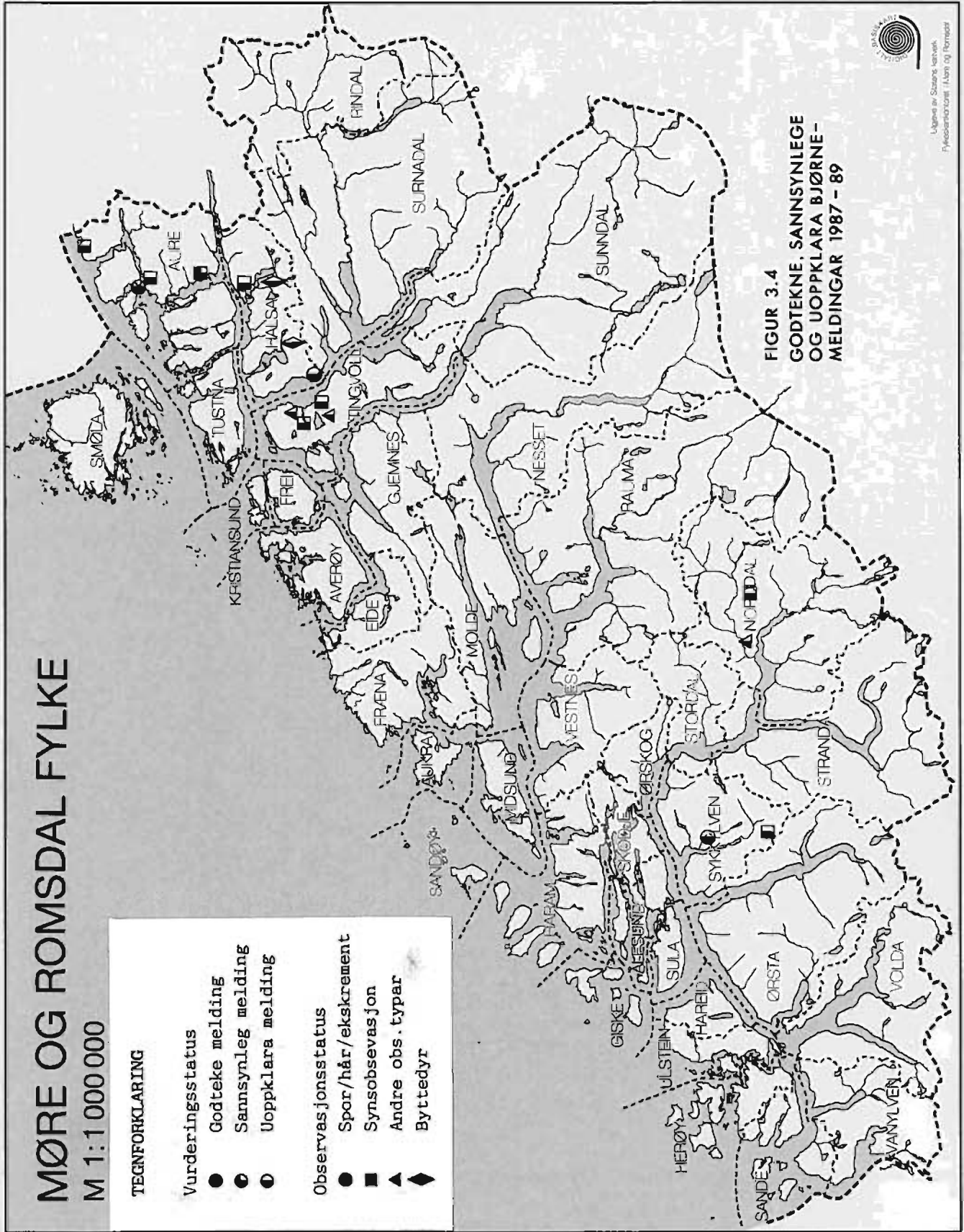
TEGNFORKLARING

Vurderingsstatus

- Godteke melding
- ◐ Sannsynleg melding
- ◑ Uoppklara melding

Observasjonsstatus

- Spor/hår/ekskrement
- Synsobservasjon
- ▲ Andre obs. typer
- ◆ Byttedyr

FIGUR 3.4
GODTEKNE, SANNSYNLEGE
OG UOPPKLARA BJØRNE-
MELDINGAR 1987 - 89

6871000
304000

3.2.2 Vurdering av bjørnebestanden

Møre og Romsdal høyrer til i den Sør-Skandinaviske bjørneregionen med dei to bjørneområda Nordmøre/Orkdal og Romsdal. Region- og områdeinndeling er drøfta og definerte av Kolstad et al. (1984) og Overskaug et al. (1986). I den seinare tid er det radiomerkt bjørn som viser at den flytter meir på seg enn det ein trudde tidlegare (sjå m.a. Bjärvall 1989). Dette vil føre til ei revurdering av region- og områdeinndeling og tidlegare tal av bestanden(e) .

Jaktstatistikk viser at det blei betalt ut skotpremie på 12,3 bjørn i gjennomsnitt pr. år i perioden 1846-99. Det blei betalt ut skotpremie på 65 dyr på 1900-talet med den siste i 1924. Talmaterialet viser at bjørnen truleg var den mest talrike av dei store rovpattedyra her i fylket i det førre århundre (Statistisk Sentralbyrå 1978-89). Sjå og figur 3.8.

Utviklinga av bjørnebestanden på Nordmøre er drøfta av Kvam et al. (1983) gjennom rovviltprosjektet. Det har blitt vurdert 60 bjørnemeldingar i tida 1924-82, og det har vore ein stor auke i meldingane mot slutten av nemnde periode. Det blir konkludert med at minimum 4 bjørnar hadde tilhald på Nordmøre i 1979/80.

På grunnlag av ei sannsynleg og 16 uopplara meldingar blir bestanden vurdert til å vere for Romsdalsområdet minimum 0 i 1987, minimum 0 i 1988 og minimum 0 i 1989. For Nordmøre/Orkdalsområdet blir bestanden vurdert til å vere minimum 0 i 1987, minimum 0-1 i 1988 og minimum 0 i 1989. I tabell 3.5 nedanfor er meldingane sett opp kommunevis med vurdering av bestanden.

Tabell 3.5 Vurdering av bjørnebestanden i Møre og Romsdal fordelt på år, bjørneområde, vurdering og kommune

År	Bjørneområde	Tal meldingar, vurdering og kommune	Tal bjørnar
1987	Romsdalsområdet :	2 uopplara Sykkylven	0
		Sum Møre og Romsdal	0
1988	Nordmøre/Orkdalsområdet:	4 uopplara Tingvoll ¹	0
		1 sannsynleg Aure	0-1
		1 uopplara Halså	
		Sum Møre og Romsdal	0-1
1989	Romsdalsområdet :	2 uopplara Norddal ²	0
		3 uopplara Aure	0
	Nordmøre/Orkdalsområdet:	3 uopplara Halså	0
		Sum Møre og Romsdal	0

1 = Ei melding gjeld observasjon av 2 dyr.

2 = Ei melding gjeld observasjon av 4 dyr.

3.3 Gaupe i Møre og Romsdal

3.3.1 Registrert aktivitet av gaupe

I perioden 1987-89 er det registrert 20 meldingar om gaupe der 11 meldingar blir vurderte som godtekne, 2 meldingar som sannsynlege, 4 som uopklara og ei melding som forkasta. Vedlegg 5.3 viser ei oversikt over kvar enkelt melding.

Det blei registrert godtekne, sannsynlege og uopklara meldingar i 5 av 38 kommunar i fylket. Tabell 3.2 gir ei oversikt over registrerte gaupemeldingar. Figurane 3.5, 3.6 og 3.7 gir ei geografisk oversikt over godtekne, sannsynlege og uopklara meldingar.

Tabell 3.2 Registrerte gaupemeldingar 1987-89 fordelt på år, kommune og vurdering.

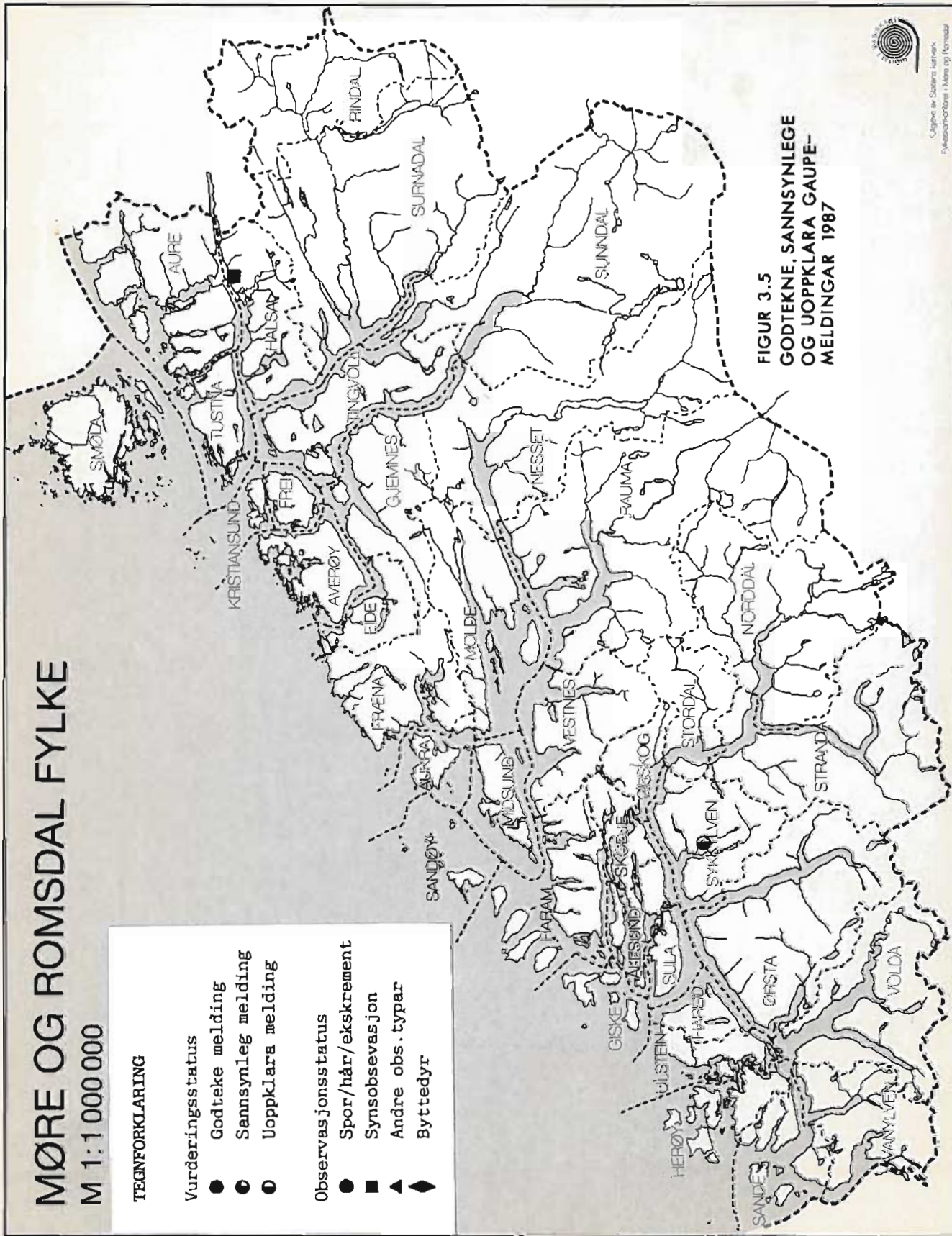
År	Kommune	Vurdering av melding					Sum
		Godteke	Sannsynleg	Uopklara	Forkasta	Feil	
87	Sykkylven			1			1
	Gjemnes				1		1
	Halsa	1					1
	Møre og Romsdal	1		1	1		3
88	Sykkylven	4					4
	Rauma		1				1
	Halsa	4		1			5
	Møre og Romsdal	8	1	1			10
89	Sykkylven	1		2			3
	Rauma	1				1	2
	Neset					1	1
	Aure		1				1
	Møre og Romsdal	2	1	2		2	7
Møre og Romsdal i perioden 1987-89		11	2	4	1	2	20

3.3.2 Vurdering av gaupebestanden

Då ulv, jerv og bjørn blei freda i 1973, var gaupe den einaste av dei store rovpattedyra som ikkje blei totalfreda. Av den grunn har ikkje gaupa vore objekt for så omfattande undersøkingar og drøftingar som dei tre totalfreda artane som har vore undersøkt i rovviltprosjektet.

Jaktstatistikk viser at det blei betalt ut 6,9 skotpremiar i gjennomsnitt pr. år på gaupe i perioden 1846-99 med stor reduksjon mot slutten av århundret. På 1900-talet er det berre betalt ut skotpremie på 10 gauper, og 5 av dei blei skotne i 60-åra, med den siste i 1965

7046x0
530000

8971/800
304/800

7046000
530000

MØRE OG ROMSDAL FYLKE

M 1:1 000 000

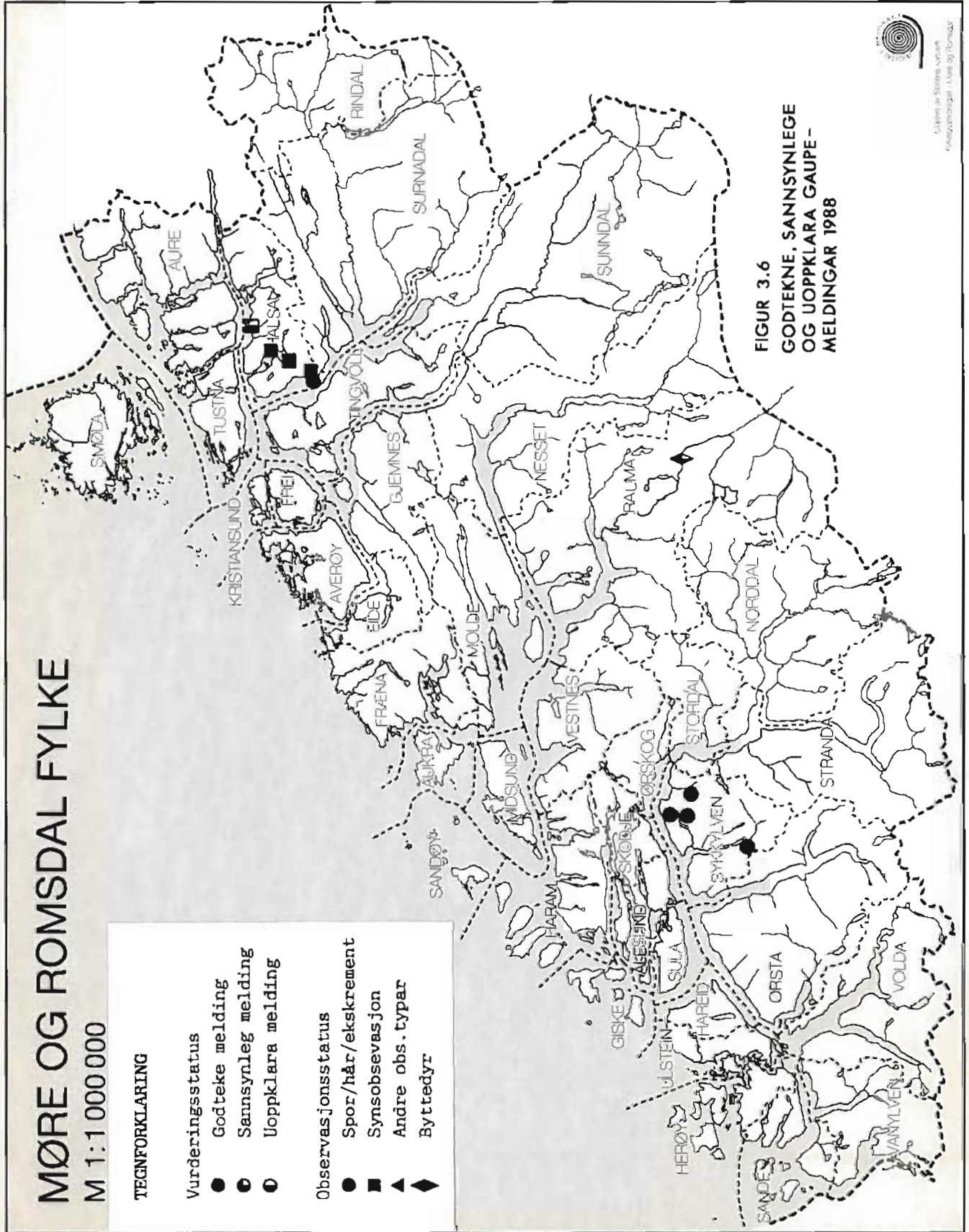
TEGNFORKLARING

Vurderingsstatus

- Godteke melding
- Sannsynleg melding
- ◐ Uopklara melding

Observasjonsstatus

- Spor/hår/ekskrement
- Synsobsevasjon
- ▲ Andre obs. typar
- ◆ Byttedyr

FIGUR 3.6
GODTEKNE, SANNSYNLEGE
OG UOPKLARA GAUPE-
MELDINGAR 1988

Statens viltvesen
Fylkeskontor i Møre og Romsdal

8071000
304000

7046 000
530 000

MØRE OG ROMSDAL FYLKE

M 1:1 000 000

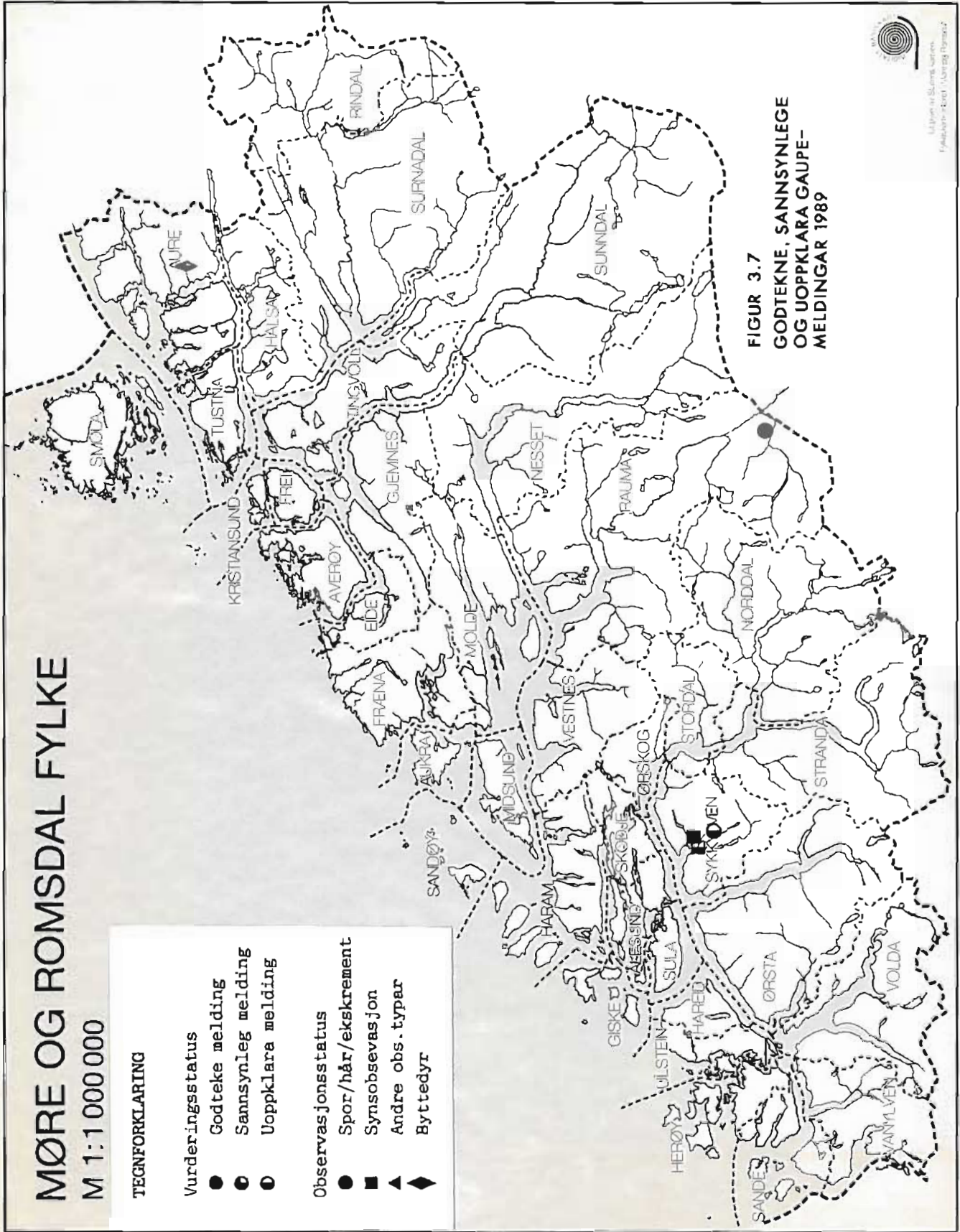
TEGNFORKLARING

Vurderingsstatus

- Godteke melding
- Sannsynleg melding
- ◐ Uoppklara melding

Observasjonsstatus

- Spor/hår/ekskrement
- Synsobservasjon
- ▲ Andre obs.typar
- ◆ Byttedyr

FIGUR 3.7
GODEKNE, SANNSYNLEGE
OG UOPPKLARA GAUPE-
MELDINGAR 1989

Utløst av Statens Viltvesen
Fylkesmann i Møre og Romsdal

6871000
304000

(Statistisk Sentralbyrå 1978-89). Fordeling av kjønn mellom gaupene som blei skotne i 60-åra, var 3 hannar og 2 hoer. 4 dyr blei skotne i Sunndal og 1 dyr blei skoten i Surnadal (Myrberget 1970). Sjå og figur 3.8.

Myrberget (1970) og Heggberget og Myrberget (1980) diskuterer bestand og endringar i bestanden hos gaupe, der skotpremiestatistikk og meldingar frå viltneemdene blir lagt til grunn. Det blir konkludert med at det har vore ein auke i gaupebestanden i perioden 1949-77. Det blei konkludert med at det var gaupe i det meste av året berre i dei nordlegaste og indre kommunar på Nordmøre i slutten av nemnde periode. Elles er det rapportert om streifdyr i dei fleste kommunane i innlandet. Det var ikkje registrert gaupe i dei fleste kommunane på Sunnmøre og i ytre kyststrok.

På grunnlag av 11 godtekne, 2 sannsynlege og 4 uopplara meldingar 1987-89 blir bestanden vurdert til å vere minimum 1-1 dyr i 1987, minimum 4-5 dyr i 1988 og minimum 2-3 dyr i 1989. I tabell 3.3 nedanfor er meldingane sette opp kommunevis med vurdering av bestanden.

Tabell 3.3 Vurdering av gaupebestanden i Møre og Romsdal, fordelt på år, vurdering og kommune

År	Tal meldingar, vurdering og kommune	Tal gauper
1987	1 uopplara Sykkylven	0
	1 godteke Halså	1-1
	Sum Møre og Romsdal	1-1
1988	4 godtekne Sykkylven	3-3 ¹
	4 godtekne og 1 uopplara Halså	1-1
	1 sannsynleg Rauma	0-1
	Sum Møre og Romsdal	4-5
1989	1 godteke og 2 uopplara Sykkylven	1-1
	1 sannsynleg Aure	0-1
	1 godteke Rauma	1-1
	Sum Møre og Romsdal	2-3

1 = To meldingar gjeld observasjon av hodyr og ungdyr. Ved bestandsvurdering reknar ein med eit handyr i tillegg.

Kvam og Skagen (1990) skriv at gaupestammen er i ei positiv utvikling (dvs. at den aukar) som heilskap for Noreg på grunnlag av alderssamansetting av innsamla gaupe-skrottar i perioden 1960-88. På grunnlag av dei data som ligg føre om gaupe dei seinare åra i Møre og Romsdal, er det uråd å seie noko om utviklinga av bestanden her.

Resultata frå skotpremiestatistikk og observasjonar viser at gaupa framleis er eit relativt sjeldan dyr i Møre og Romsdal som elles på Vestlandet. Møre og Romsdal ligg på grensa av utbreiinga til gaupa,

iallefall når det gjeld stabile bestander. Ubreiingsgrensa i Møre og Romsdal er eit menneskeskapt fenomen då gaupa var vanlegare før. Det gjeld og nabofylket i sør. Det er mogleg at det er ein liten fast bestand i Sykkylven og mogleg ein liten fast bestand på Nordmøre med Halså som eit tyngdepunkt med flest observervasjonar. Ein eventuell bestand på Nordmøre må sjåast i samanheng med område i Sør-Trøndelag som grenser til Nordmøre.

Sidan det er jakttid på gaupe, blir den utsett for eit visst jaktpress, sjølv om den siste gaupa blei skoten i 1965. Jakttida er i seinare tid redusert til 2 månader i året (01.02-01.04). I dag samarbeider 8 kommunar i Sør-Trøndelag og Nordmøre om skotpremie på gaupe. Premien har i seinare tid vore kr 3.200,- i kommunal skotpremie (i tillegg kjem eventuelt andre premiar; m.a. får jegeren kr 1.000,- for å sende inn skrotten til NINA) pr. gaupe som er felt i ein av desse kommunane. På Nordmøre er Sunndal, Surnadal og Rindal kommunar med på denne ordninga. Denne ordninga er nok og med på å auke jaktpresset på gaupe.

3.4 Ulv i Møre og Romsdal

Møre og Romsdal høyrer til i den Skandinaviske ulveregionen og er ein del av det Vestnorske ulveområde. Region- og områdeinndeling er drøfta og definert av Sørensen et al. (1986).

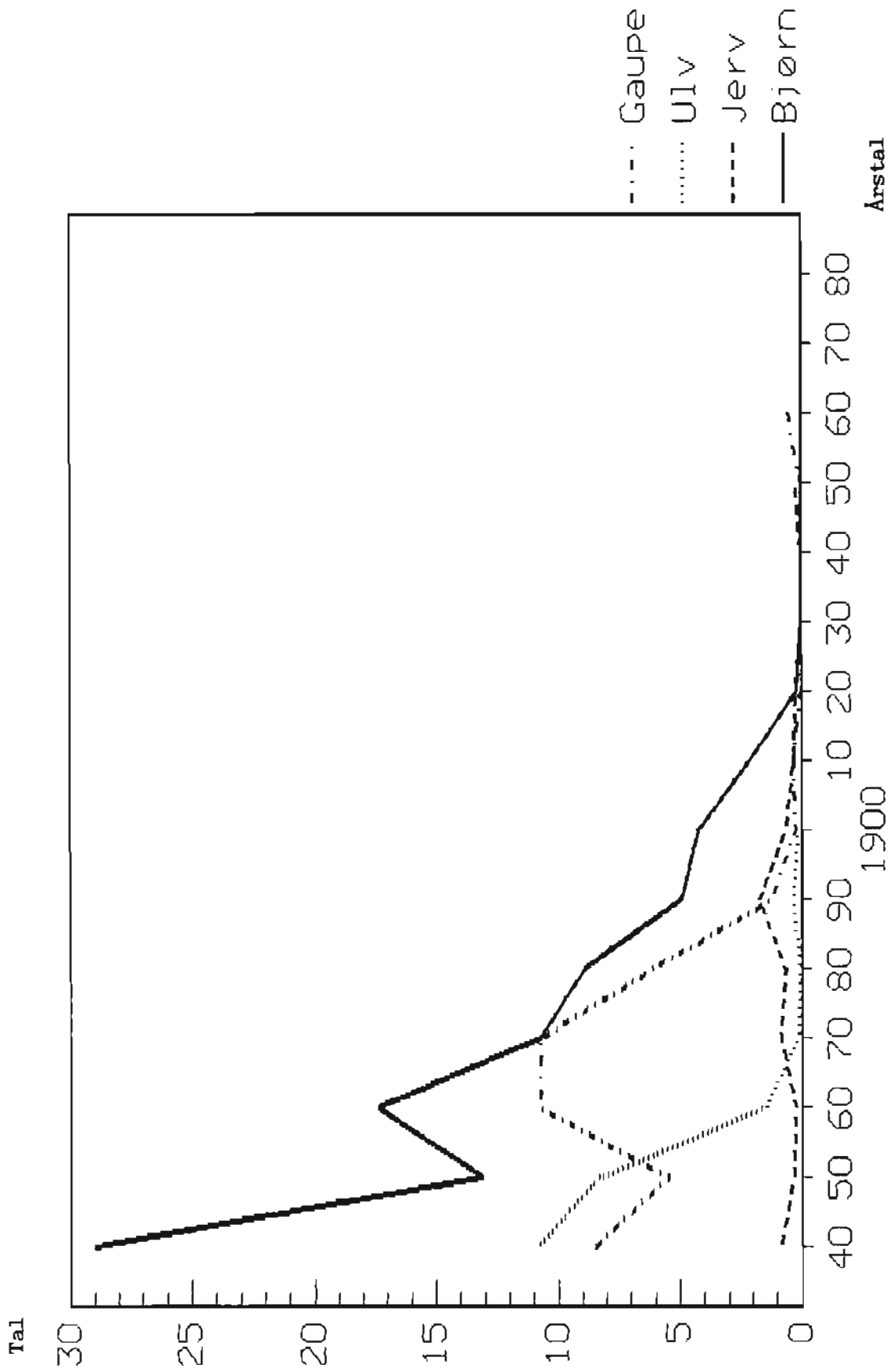
Jaktstatistikk viser at dei blei betalt ut skotpremie på 2,7 ulvar i gjennomsnitt pr. år i perioden 1846-99, med ein kraftig nedgang allereie på slutten av 1850-åra. Det er berre registrert ein skoten ulv i dette århundre og det var i 1905 (Statistisk Sentralbyrå 1978-89). Sjå og figur 3.8.

Rovviltprosjektet har gått igjennom og vurdert eldre materiale (Sørensen et al. 1986) og konkluderar med 3 sannsynlege meldingar og 12 uoppklara meldingar i perioden 1948-84. Dei sannsynlege meldingane er ein frå Rauma kommune i 1956 og to frå Nesset kommune i 1957. Den siste uoppklara meldinga er frå Rindal i 1979, sjå Sørensen et al. (1985). Det ikkje registrert godtekne, sannsynlege eller uoppklara meldingar av ulv i Møre og Romsdal i 1980-åra, medan 3 meldingar er vurdert som feil eller forkasta. Bestanden av ulv har i perioden 1948-84 ikkje blitt vurdert til meir enn 0-2 dyr i det Vestnorske ulveområdet. Slik situasjonen har vore i 80-åra, må ein rekna med at det ikkje finst ulv att i Møre og Romsdal. Det vil vere svært sjeldan at det blir observert streifdyr slik situasjonen er i dag.

3.5 Generelt om bestandane av jerv, bjørn, gaupe og ulv

Som tidlegare nemnt har alle store rovdyr hatt ein stor reduksjon i bestandene det siste århundret. Årsakene til dette må først og fremst vere menneska si jakt på rovviltet. Konfliktane med småfeneringa var store, og jakt på rovvilt blei sett på som nyttige tiltak. På midten av det førre århundret blei det innført skotpremie på ei rekke artar som blei sett på som konkurrentar i høve til næringsverksemda til menneska.

På 1900-talet har det oppstått andre faktorar som har redusert bestandane av rovpattedyr ytterlegare. Egna arealer til næringsøk og

Figur 3.8

Utbetaling av skotpremie / registrering av felt rovvilt i Møre og Romsdal 1846 - 1989

Tala i figuren gjeld gjennomsnitt pr. år i tiåret

yngleområde har blitt bruka til føremål som gjer dei ueigna eller mindre eigna til dette. Dette er føremål som kraftutbygging, kraftliner, vegar, hyttefelt osv.

3.6 Generelt om rovviltmeldingar

Det er sannsynleg at det er personar som har opplysningar som ikkje har blitt melde til viltneemd eller miljøvernavingdelinga hos fylkesmannen. Det kan ha forskjellige årsaker, m.a. at det ikkje er kjent at desse instansane er interesserte i slike opplysningar. Det vil kvart år bli tilfeldige variasjonar i meldingsmateriale m.a. pga. variasjonar i tilhøve for oppdaging av dyr og/eller sporteikn og folk sin vilje til å gje melding om observasjonar. Det er derfor truleg at vurderingane av dei ulike bestandene hadde vore noko høgare om alle observasjonar hadde blitt melde i frå om.

Fleire av dei innkomne meldingane har ikkje blitt vurdert som så sikre at dei kan få status som godtekne. Synsobservasjonar på lang avstand med mangelfulle skildringar og/eller kort observasjonstid blir vurdert som uopklara. Sporteiknobservasjonar med mangelfulle skildringar og uten dokumentasjon (t.d. foto, teikningar og målingar i felt) blir vurdert som uopklara. Lydobservasjonar utan lydopptak er uråd å etterprøve slik at ingen lydobservasjonar som blir innmeldt som rovviltmelding (gjeld først og fremst bjørn), blir vurdert som sikre eller sannsynlege. Det same gjeld for observasjon av skremte bufe om det ikkje er andre observasjonar i tillegg. Når ein ser bort frå kadaverundersøkingane, er det berre ved nokre få tilfelle at det er gjort bilettdokumentasjon ved observasjon(e). Generelt får ikkje meldingar som ikkje er etterprøvbare, status som godtekne med unntak av gode synsobservasjonar.

3.7 Tap av bufe på beite i Møre og Romsdal

Kvart år blir det meldt om tap av fleire tusen bufe på beite, og det gjeld spesielt bufe som beiter i utmark og utan tilsyn store delar av beitesesongen. Dei aktuelle er sau og geit. Då det er 9-10 gonger så mykje sau som geit på utmarksbeite, er det sauehaldet som i tal lir dei største tapa. På denne bakgrunn er det rimeleg at det er mellom sau og rovvilt at ein finn dei største konfliktane. Vi ser derfor nærare på tilhøva mellom rovvilt og/eller rovviltskade og tap av sau på beite, sjølv om enkelte geitebønder har hatt rovviltskade. Tilhøva mellom ikkje nemnde bufe og rovvilt har ikkje blitt rekna for å vere noko stort problem i seinare tid.

Det er gjort få undersøkingar på tap om kva som er årsaka til til tap av sau/lam på beite. Her i fylket er det gjort 3 undersøkingar, og alle er utført i første halvdel av 80-åra. Det er gjort 2 undersøkingar på Nordmøre, Brødrerud et al. (1982) i Halså og Surnadal, og Abrahamsen (1985) i Halså. Landa et al. (1983) har gjort undersøkingar i Eikesdalen, Nesset kommune. På dette området er det gjort få undersøkingar og dei som er gjorde har lite materiale å bygge på, slik at det er uråd å kome med klare og eintydige konklusjonar. I tabell 3.6 blir undersøkingane i tal presenterte.

Tabell 3.6 Kadaverundersøkingar av sau i tre undersøkingsområde med dødsårsak

Undersøkingsområde	Dødsårsak av undersøkte kadaver i %							Tal undersøkte kadaver
	Uoppklara	Alv-eld	Jerv/sannsynleg jerv	Anna rovdyr	Sjukdom/parasittar	Anna	Sum	
Halsa/Surnadal ¹	46	29		8	10	6	99	48
Valsøybotn i Halsa	42	42		8	4	4	100	52
Eikesdalen i Nesset ²	35		61 ³		4		100	23

1 = I tillegg er ein hjort (uoppklara), eitt rådyr (uoppklara), ein elg (fibro papillomatose) og ei ku (fall kraniebrudd) undersøkt med omsyn til dødsårsak.

2 = I tillegg er 1 elg (uoppklara), 1 hjort (truleg sjukdom) og 1 rein (sannsynleg jerv) undersøkt med omsyn til dødsårsak.

3 = Der 18% av det totale materialet er vurdert som sikker jervedrepe.

Årleg blir 140.000 - 150.000 sau og lam sleppte på beite i Møre og Romsdal. Kvart år er det mellom 8500 og 9000 sau og lam som ikkje kjem tilbake. Av dette tapet er det berre nokre få sau og lam som blir undersøkte med omsyn til dødsårsak. Det kjem av at daude dyr er vanskelege å finne og forsvinn fort etter at dei har døydd. Dessutan brukar sjuke og skadde dyr å gøyme seg bort. Kadaver av dyr der det ikkje er mistanke om rovviltskade, blir ikkje meld i frå om.

Av tabellane 3.7, 3.9 og 3.11 ser ein at det er små skilnader i tap av sau og lam mellom kommunar kor saueigarar krev erstatning pga. freda rovvilt, og i kommunar kor saueigarane ikkje har dei krava. Det same gjeld og skilnadene mellom kommunane som er med i Dovre/Rondane jerveforvaltinsområde og dei øvrige kommunane (sjå vedlegg 5.4 - 5.6). Av tabellane 3.8 og 3.10 ser ein at saueigarar som deltek i organisert beitebruk (har m.a. sankelag) har mykje mindre tap av sau og lam enn dei som ikkje er med på ordninga med organisert beitebruk. Ein skal vere oppmerksom på at talmaterialet seier ikkje noko om kvar enkelt buskap eller sankelag, som kan ha store avvik i begge retningar frå gjennomsnitt i kommunen. Talmateriale er henta frå fylkeslandbrukskontoret (1988 og 1989) og upubliserte datautskrifter (Løfaldli pers. medd.) frå fylkeslandbrukskontoret. Sjå og vedlegg 5.4 - 5.6.

Tabell 3.7 Tap av sau og lam på beite, krav om erstatning og utbetalte erstatningar på skade av sau og lam valda av freda rovvilt 1987

Kommunar m/ skadekrav på bufe drepe av freda rovvilt	Sleppete dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %		Tal Krav ¹		Tal erstat- ningar ²	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Molde	1267	1632	35	158	2,8	9,7	1			1
Sykkylven	2203	2875	59	230	2,7	8,0				3
Rauma	5396	7481	132	499	2,4	6,7	11	38	13	30
Neset	3194	4451	96	557	3,0	12,5	19	72	14	62
Sunnadal	3177	4692	78	317	2,5	6,8	5	31	4	14
Surnadal	4482	7007	97	741	2,2	10,6		62		18
Aure	700	938	23	133	3,3	14,2	3	8		2
Halsa	2221	3168	62	567	2,8	17,9	1	15		15
Sum kommunar m/skadekrav	22640	32244	582	3202	2,6	9,9	40	226	31	145
Sum kommunar u/skadekrav	39253	53755	1081	4087	2,8	7,6				
Totalt	61893	85999	1663	7289	2,7	8,5	40	226	31	145

Tapa er registrert i del kommunar der bufeiegaren bur og ikkje i den kommunen der dyret er tapt. 1 = Krav om erstatning på sau og lam drepe av freda rovvilt. 2 = Sau og lam det er gitt erstatning for drepe av freda rovvilt.

Tabell 3.8 Tap av sau og lam på beite 1987, sortert etter om dyre-eigarar er med i organisert beitebruk eller ikkje.

	Sleppete dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Organisert beitebruk med m.a. sankelag	48763	70067	989	5095	2,0	7,3
Ikkje organisert beite- bruk (ikkje sankelag)	13130	15932	674	2194	5,1	13,8
Totalt	61893	85999	1663	7289	2,7	8,5

Tabell 3.9 Tap av sau og lam på beite, krav om erstatning og utbetalte erstatningar på skade av sau og lam valda av freda rovvilt 1988

Kommunar m/ skadekrav på bufe drepe av freda rovvilt	Sleppte dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %		Tal Krav ¹		Tal erstat- ningar ²	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Ulstein	823	921	25	82	3,0	8,9		1		1
Rauma	5249	7684	136	551	2,6	7,2	5	20	3	16
Neset	3064	4577	95	489	3,1	10,7	17	98	13	71
Sunnadal	3101	4832	90	292	2,9	6,0	7	55	7	30
Surnadal	4222	6754	97	497	2,3	7,4	1	25		7
Rindal	2135	3594	27	208	1,3	5,8		3		2
Halsa	2259	3092	65	420	2,9	13,6	1	22		12
Sum kommunar m/skadekrav	20853	31454	535	2539	2,6	8,1	31	224	23	139
Sum kommunar u/skadekrav	39555	55305	1247	4240	3,2	7,7				
Totalt	60408	86759	1782	6779	2,9	7,8	31	224	23	139

Tapar er registrert i dei kommunar der bufeeigaren bur og ikkje i den kommunen der dyret er tapt. 1 = Krav om erstatning på sau og lam drepe av freda rovvilt. 2 = Sau og lam det er gitt erstatning for drepe av freda rovvilt.

Tabell 3.10 Tap av sau og lam på beite 1988, sortert etter om dyreeigarar er med i organisert beitebruk eller ikkje.

	Sleppte dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Organisert beitebruk med m.a. sankelag	48761	72159	1051	4585	2,2	6,4
Ikkje organisert beite- bruk (ikkje sankelag)	11647	14600	731	2194	6,3	15,0
Totalt	60408	86759	1782	6779	2,9	7,8

Tabell 3.11 Tap av sau og lam på beite, krav om erstatning og utbetalte erstatningar på skade av sau og lam valda av freda rovvilt 1989

Kommunar m/ skadekrav på bufe dre- pe av freda rovvilt	Slepte dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %		Tal Krav ¹		Tal erstat- ningar ²	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Sykkylven	2180	2821	54	199	2,5	7,1		6		2
Rauma	5203	7438	145	513	2,8	6,9	1	19	1	12
Neset	3169	4466	111	518	3,5	11,6	27	112	25	109
Sunnadal	2947	4564	84	323	2,9	7,1	20	84	13	78
Surnadal	3996	6502	104	558	2,6	8,6	12	96	8	69
Rindal	2042	3455	42	214	2,1	6,2		8		8
Aure	574	788	25	111	4,4	14,1		21		6
Halsa	2273	3223	69	491	3,0	15,2	2	21		16
Sum kommunar m/skadekrav	22384	33257	634	2927	2,8	8,8	61	377	48	299
Sum kommunar u/skadekrav	37628	50958	1200	4085	3,2	8,0				
Totalt	60012	84215	1834	7012	3,1	8,3	61	377	48	299

Tapa er registrert i dei kommunar der bufeeigaren bur og ikkje i den kommunen der dyret er tapt. 1 = Krav om erstatning på sau og lam drepe av freda rovvilt. 2 = Sau og lam det er gitt erstatning for drepe av freda rovvilt.

3.8 Kadaverundersøkingar

Perioden 1987-89 blei det undersøkt 76 kadaver eller skadd bufe med omsyn til dødsårsak. Då er det i hovudsak undersøkt kadaver som miljøvernavingdelinga har fått melding om gjeld rovviltsskade eller mistanke om rovviltsskade. Av desse blei det konkludert med at 36 var drepe/sannsynleg drepe av freda rovvilt, der 13 av desse var kongeørn /sannsynleg kongeørn og 23 av jerv/sannsynleg jerv. Det relativt høge talet på kongeørnsskade er noko misvisande då 3 av skadane er gjort av same kongeørn våren 1987 (ca. 23% av kongeørnsskadane, sjå vedlegg 5.7). Tal på skadar er noko færre enn det som blei meldt som skade årsaka av freda rovvilt, og mykje mindre enn det det er kravd erstatning for. Tabellane 3.12 - 3.14 viser ei oversikt over undersøkte kadaver, skademeldingar og skadeårsak. Vedlegg 5.7 - 5.9 gir meir detaljert oversikt over kadaverundersøkingane, og vedlegg 5.10 - 5.12 gir oversikt over kravd erstatning og gitt erstatning for bufe drepe av freda rovvilt.

Av undersøkte kadaver er 17 uopklara og det viser seg at dei kadavera som har lege lengst eller kadaver som det er berre restane att av er vanskelegast å finne dødsårsak på. Det hender at ein finn ut døds-

Årsaka sjølv om kadaveret er gammalt eller det er berre restane igjen. I desse tilfella er det i eller på bein- og knokkelrestar ein har størst sjanse å finne spor som kan forklare eller gje mistanke om dødsårsak. Det er sjølsagt at i slike høve fell mange moglege dødsårsaker bort, og ein må som oftast konkludere med at dødsårsaka er uopplara.

I underkapitla 3.8.1 - 3.8.4 blir dei mest typiske drepe- og etemønster hos rovpattedyr og ein rovfugl som er aktuelle her i fylket kort drøfta. Drøftinga bygger på både litteraturkjelder og erfaringar som personell ved miljøvernavdelinga har opparbeid. Ein vil presisere at det ikkje finst ei endeleg skildring av drepe- og etemønster av dei forskjellige rovdyra som blir drøfta her. For meir utfyllande drøfting av drepe- og etemønster hos rovpattedyra og andre spor og sporteikn viser ein til Viltrapport 15 (Myrberget og Sørensen red. 1981). For drepe- og etemønster hos kongeørn viser ein til m.a. Bergo (1986), Folkestad (1986a og 1986b) og Knutsen et al. (1988). Interessante er og undersøkingar utført av Elgmork og Tjørve (1986) med filmovervakning av 24 sauekadaver og 3 rådyrkadaver som utlagt åte der åtselhandtering av åtseletarar blei studert og i tillegg 2 sauekadaver og 1 rådyrkadaver i to innhegningar med bjørn. Det blei teke over 218.000 bilete under undersøkingane.

Kombinasjonar av to eller fleire årsaker til at bufe dør på utmarksbeite synes å vere lite drøfta i litteratur. Men dette er nok meir vanleg enn det ein får inntrykk av. Det kan vere kombinasjonar av sjukdomar, skade og rovdyr/kråkefugl. Lamma er avhengig av at mora er i godt hold. Får ho t.d. jurbetennelse, er det ofte negativt for lamma si utvikling osb.

Generelt kan ein seie at rovdyr tek skadde, avkrefta dyr eller dyr som er i ein sårbar fase av livet som nyfødde, ungdyr og gamle dyr (dette gjeld i størst grad for relativt store byttedyr).

Tabell 3.12 Skademelding og skadevaldar/dødsårsak for undersøkte kadaver 1987.

Skadevaldar/anna dødsårsak	Skademeldingar 1987							Sum
	Bjørn	Jerv	Gaupe	Ørn	Rovdyr	Rev	Anna	
Bjørn								
Jerv		9						9
Gaupe								
Kongeørn	1			6 ¹				7
Rovdyr								
Raudrev								
Hundedyr								
Sjuk/avmag	2			1				3
Slagskade					1 ²			1
Ryggvelt								
Anna	2 ³			1				3
Uoppklara	1 ⁴		1 ⁵	4	1		2	9
Totalt	6	9	1	12	2		2	32

Der anna ikkje er nemnt er kadaverarten sau. 1=fem av dyra var kje og derav 3 ved eit skadetilfelle, 2=kvige, 3=eitt av dyra var kvige, 4=kvige, 5=rådyr.

Tabell 3.13 Skademelding og skadevaldar/dødsårsak for undersøkte kadaver 1988.

Skadevaldar/anna dødsårsak	Skademeldingar 1988							Sum
	Bjørn	Jerv	Gaupe	Ørn	Rovdyr	Rev	Anna	
Bjørn								
Jerv		7						7
Gaupe				1				1
Kongeørn				1				1
Rovdyr								
Raudrev								
Hundedyr							1	1
Sjuk/avmag								
Slagskade							1	1
Ryggvelt							1	1
Anna								
Uoppklara	1			1			1	3
Totalt	1	7		3			4	15

Der anna ikkje er nemnt er kadaverarten sau.

Tabell 3.14 Skademelding og skadevaldar/dødsårsak for undersøkte kadaver 1989.

Skadevaldar/anna dødsårsak	Skademeldingar 1989							Sum
	Bjørn	Jerv	Gaupe	Ørn	Rovdyr	Rev	Anna	
Bjørn								7
Jerv		7						7
Gaupe					1			1
Kongeørn			1	4				5
Rovdyr								
Raudrev			1 ¹		3	1		5
Hundedyr							1	1
Sjuk/avmag								
Slagskade							1	1
Ryggvelt								
Anna								
Uoppklara	1	3			1		4	9
Totalt	1	10	2	4	5	1	6	29

Der anna ikkje er nemnt er kadaverarten sau. 1=rådyr.

3.8.1 Drepe- og etemønster hos kongeørn

Kvart år blir det meldt om fleire (påståtte) ørneskadar og i fleire av tilfella blir det prova at det verkeleg er ørn som har vore på ferde. I desse tilfella er det kongeørn det dreier seg om. Det har ikkje blitt prova pr. i dag at havørn her i Noreg har drepe større byttedyr av pattedyr, men Bergo (1986) konkluderar gjennom litteratursøk med at både kongeørn og havørn unntaksvis er i stand til å drepe større byttedyr av pattedyr. Undersøkingar gjennom Prosjekt Havørn (i manus) har ikkje kunne dokumentere at havørn skade på bufe/tamrein. Om ei ørn sitt på eit dautt dyr tyder ikkje det nødvendigvis at dyret er drepe av ørn, begge ørneartane går ofte på åtsel om det er tilgjengeleg.

Måten kongeørna avlivar eit bytte på synes å vere nokså stereotyp. Kongeørna har kraftige, skarpe klør som ho brukar til å drepe byttedyr med. Det er som oftast hovud-, nakke og/eller bogparti den sett eller prøver å setje klørne i når den går til åtak på eit bytte. Klørne kan trenge djupt inn i dyret og t.o.m. punktere organ som hjerne, hovudpulsårar og lunger. Når det er større byttedyr ho prøver seg på, er det nesten utan unntak unge eller skadde dyr det er snakk om. Det er lettare å punktere hjerneskillen på eit ungdyr enn voksne fullt utvikla dyr, då den har mjukare beinsubstans (Folkestad 1986b). Klomerka er ofte lite synlege før kadaveret er flådd.

Kongeørna riv eller klipper opp byttet med nebbet i motsetning til kråkefugl som hakkar (t.d. ravn). Oftast opnar den skinnnet like bak bogen og et ut kjøtet her, klipper av ribbeina og et hjarte og lunger (et ikkje tarmar). Deretter et den seg langs langs ryggraden av dyret og kan ta av låret. Ein må vere klar over at ei kongeørn ikkje kan få i seg så mykje mat i gongen, maksimum 1,5 - 2,0 kg når det er lenge sidan den har ete og/eller den er avkrefta (Folkestad 1986a). Det er ofte åtseletarar (andre kongeørner, andre rovfuglar, kråkefugl og

raudrev) i nærleiken og et av åtselet med ein gong ørna er ferdig med sitt måltid. Kråkefugl, ørn og nokre andre rovfuglar utnyttar alle typer av åtsel uansett dødsårsak.

3.8.2 Drepe- og etemønster hos jerv

Jerven hoppar opp på ryggen av byttet, og om den har god posisjon, tar den livet av byttet med eit nakkebitt. Jerven kan knuse nakkevirvlane med sine kraftige kjevar. Dette er den vanlegaste måten den drep byttet på. Om den ikkje klarar dette, bit den der den kjem til (helst på ryggen) og dette kan føre til større, ytre synlege skadar. Avstand mellom hjørnetenner er 2,5 - 3,5 cm (Myrberget og Sørensen red. 1981). Det mest korrekte er å måle tannavstand på undersida av skinnet. Om den har avliva byttet raskt og effektivt kan ein finne tannmerke i ryggvirvlane som kan målast. Jerven er og åtseletar.

Typisk for jerven er at den kan dele opp eit stort byttedyr eller åtsel. Både hovud, lemmar og innvollar kan bli frakta bort i høvelege stykke. Byttet blir deretter "lagra". Den kan grave det ned i snø, i bergskortar, under store steiner (ur), i oppkomme, bekkar eller dekke det til med jord og/eller mose (Myrberget og Sørensen red. 1981).

3.8.3 Drepe- og etemønster hos gaupe

Gaupa går til åtak med eit sprang opp på ryggen av byttet. Frå denne posisjonen bit den byttet i strupen. Den bit då over strupehovudet og klemmer slik at byttet blir kvalt og dør av sjokk. Avstanden mellom hjørnetennene er 2,5 - 3,5 cm. Måten gaupa drep eit bytte på, fører sjeldan til større ytre skadar. Gaupa bruker klørne til å halde fast byttet. Klørne til gaupa går ofte så vidt igjennom skinnet til byttet og lagar hol, men sidan klørne ofte trengjer så lite inn i skinnet, fører det til at gaupa kan gleppe taket og lager rifter som er knytta til holet eller ein får avlange hol (Myrberget og Sørensen red. 1981). Dette mønsteret er enklast å oppdage om ein får dyret og riv eller skrapar av ulla. Det er viktig å ta ut luftrøret og spiserøret og sjå både på utsida og innsida av det etter tannmerke.

Gaupa et helst dei store musklane og dei mest kjøtfulle delane av byttet den har nedlagt, og då som oftast i bog- eller lårregion. Det er uklart om gaupa utnyttjer innvollar. Gaupa lagrar sjeldan mat, unnteke hogaupa som har ungar. Gaupa utnyttar sjeldan åttsel og forlet som oftast et byttedyr for godt etter eitt måltid (Myrberget og Sørensen red. 1981).

3.8.4 Drepe- og etemønster hos raudrev

Raudreven har ikkje så stereotype metodar for å ta livet av byttedyret på som dei ovafor nemnde. Reven vil ofte bite over heile kroppen på det dyret den går til åtak på, men vil prøve å nå nakken for å ta livet av det. Tenner (avstand mellom hjørnetenner er 2,0 - 2,5 cm) og kjeven til reven er etter måten små og svake og derfor vil dyr som er drepe av rev, ofte ha ei mengde små perforeringar og gjerne over store delar av kroppen i motsetnad til større hol og skadar som er karakteristiske for større rovdyr (Myrberget og Sørensen red. 1981).

Reven ser ikkje ut til å ha noko fast mønster for kva den et først, men ein veit at den ofte kan gnage av og ta med seg hovudet av eit bytte. Den fjernar gjerne også andre delar av eit bytte. Den kan ta med seg delar av innvollane for å grave dei ned, eller for å gje til ungane (Myrberget og Sørensen red. 1981).

3.8.5 Sjukdom og avmagring

Det kan vere mange årsaker til at bufe forsvinn i utmarka i tillegg til at rovdyr tek noko. Årsaker som drukning, fysiske skadar (t.d. fall og påkøyning), tjuvslakting osv. blir ikkje diskutert her sjølv om det kan vere eit problem.

Nedanfor blir nokre sjukdomar som oppstår i utmarka, kort presenterte. Sauesjukdomar er forøvrig meir utfyllande skildra i sauelitteratur, som t.d. Bergøy red. (1982) og Maurtvedt red. (1989).

Mange sjukdomar er vanskelege eller umoglege å oppdage på kadaver alt etter kor mykje som er igjen. Dei viktigaste indre organ bør undersøkast om ein ikkje har funne dødsårsaka/sannsynleg årsak etter å ha flådd kadaveret. Ein bør då sjå på lunger, lever, nyrer, milt og mage- og tarmsystem, og om desse virkar unormale bør dei bli sende til eit veterinærlaboratorium for å bli undersøkt nærare. I tillegg bør ein sjå på bakbeina om dei er tilgrisa med ekskrement. Det kan gje ein peikepinn om dyret hadde diaré før det døydde.

I visse tilfelle er konklusjonen på ei kadaverundersøking at dyret har vore avmagra utan at det er den primære årsaka til at dyret døydde. Det er ei årsak til at dyret blei avmagra, og det kan vere ein sjukdom eller noko anna som skadar evna til dyret å få i seg nok næring. For å kontrollere kva slags kondisjon dyret har vore i, ser ein etter om det har lite eller mykje underhudsfeitt att. Om det er lite att av kadaveret, kan ein knuse knoklar (t.d. lårbeinet) for sjå på tilstanden i beinmargen. Om beinmargen er gele- eller vassaktig, tyder dette på at dyret har vore i dårleg kondisjon før det døydde.

Alveld kan føre til merkbare tap i enkelte besetningar i Møre og Romsdal og er eit kjent problem på Nordmøre. Sjukdomen er etter måten sjeldan på vaksne dyr. Lamma får alveld på beite der det veks rome (*Narthecium ossifragum*, dialektnamn: vallsaks, rjomegras). Det opptrer flest tilfelle i juni og juli, men er det tørt og varmt på forsomnaren, kan alvelsesongen komme noko tidlegare. Ein rekner med at fuktige og kjølege somrar ligg betre til rette for større alveldåtak enn tørre og varme somrar, men det er mangel på betre og meir detaljerte verdata for å skildre utviklinga av alveld. Lam som er alveldsjuke, skyr lys og vil dermed gøyme seg bort på skuggefulle og mørke stader. Dette gjer at slike lam er vanskelegare å oppdage enn friske dyr. Rome er ei giftig plante som skadar levra hos lammet. Ein viktig indikasjon på at det er alveld som er årsak til at dyret har døydd, er at underhudsfeittet har tydeleg gul fargetone. På levande dyr kan ein sjå om det har sterk opphovning i underhuda på hovudet (tidleg stadium) eller større sårskorpar.

Koksidiose er ein tarminfeksjon årsaka av ein eincella parasitt (*Eimeria*). Koksidiose er årsak til tarmbetennelse og diaré. På kadaver som har ekskrement på bakbeina, kan koksidiose vere ein årsak til at dyret har døydd. Her bør ein sjå nærare på tarmen. Tarmen er

da noko utvida og noko fortjukka. Heile tarmveggen kan vere tett gjennomsett med punktforma, gråkvite betennelsesforandringar. For å konstatere om dette er årsaka, må mage- og tarmsystem undersøkast av veterinær.

Rundorm (*Nematodirus battus*) infiserer mage og tarm anten akutt med dødsfall eller kronisk med vantrivnad og diaré. Denne sjukdomen melder seg ofte dei 2 første vekene i juni. Eit eventuelt kadaver vil ofte ha tilgrisa bakbeina med ekskrement. Om det er mistanke om rundorm bør mage- og tarminnhald sendast til veterinær for undersøking.

Leveriktar vandrar rundt i levra og slår seg til slutt ned i gallegangane i levra. For å kontrollere om kadaver har leveriktar, skal ein dele levra og klemme på den. Då kan ein sjå etter om det kjem ut leveriktar med væska frå gallegangane. Den store leverikten, som er ca. 3 cm lang og knapt 1,5 cm brei og er forma som ei flyndre (blir og kalla leverflyndra), gjer alvorlegare skade enn den vesle leverikten.

Lungeormen lagar boregangar og skadar lungevevet og dei vaksne lungeormane forårsakar betennelse i bronkiane. Den store lungeormen er den som gjer størst skade, og er 3 - 10 cm lang. Lungeormane kan og gje lungebetennelse. Her må ein sjå etter i lungene og bronkier om ein finn lungeormar. Dyr som er infisert av lungeormar, er ofte infisert av mage- og tarmsnyltarar.

Pulpanyre (blautnyresjuka) er ein akutt sjukdom som oppstår på overgang til sterk fôring og kan føre til at dyr (vanlegast på lam) døyr. Sjukdomen er årsaka av ei clostridiumbakterie, som produserer nervegift som blir sugd opp gjennom mage/tarmslimhinne. På kadaver som har unormalt blaute nyrer, kan pulpanyre vere årsak til at lammet døydde. Om ein held ei nyre under ein kran med rennande vatn, flyt det ytre laget bort. Dyr som har denne sjukdomen, kan og ha diaré. Er det mistanke om pulpanyre bør ein kontakte veterinær.

Pasteurellose (gir lungebetennelse) er forårsaka av bakterien *Pasteurella hemolytica*. Ved eit raskt forløp gir sjukdomen ein forstørra milt, blodfylt lever og blodfylte lunger. Ved eit langsommere forløp kan ein sjå tydelege betennelsesforandringar i lungene og til dels i tarmen. Om det er mistanke om pasteurellose bør ein ta kontakt med veterinær.

I tillegg kan ein nemne smittsam augesjuka, sjodogg/klimasjuka, den mellomstore løpeormen, bandorm, andre mage- tarmsnyltarar og fluelarvar. Sau som har fått ein sjukdom er ofte meir utsett for ny(e) sjukdom(ar) enn dyr som har vore friske.

4. LITTERATUR

- Abrahamsen, T. 1985. Årsaker til tap av sau på utmarksbeite i Valsøyfjord. Hovedoppgave, Norges landbrukshøgskole, Ås.
- Bergo, G. 1986. Ørn, småfehold og tamreindrift. Økoforsk utredning nr. 5. 54s.
- Bergøy, Ø. (red.) 1982. Sauehald med framtid. Landbruksforlaget. 246 s.
- Björvall, A. 1989. Björnens vandringar klarnar. Svensk Jakt nr. 9 1989.
- Brødrerud, E., Kvam, T. og Sørensen, O.J. 1982. Tapsårsaker for sau på utmarksbeite, Nordmøre 1981. Viltrapport 22.
- Direktoratet for naturforvaltning 1987. Landsplan for forvaltning av bjørn, jerv og ulv. Rapport nr. 6-1987. 37s.
- Elgmork, K. og Tjørve, E. 1986. Intakte skinn og beingrinder etter åtseleteres avspising av kadavre. Fauna 39(3):103-110.
- Folkestad, A.O. 1986a. Kor mykje kan ei kongeørn fortære i gongen? Fauna 39(2):75-77.
- Folkestad, A.O. 1986b. Korleis avlivar kongeørna store byttedyr? Vår Fuglefauna 9(4):237-238.
- Fylkeslandbrukskontoret i Møre og Romsdal 1988. Melding fra fylkeslandbrukskontoret 1987. 100s.
- Fylkeslandbrukskontoret i Møre og Romsdal 1989. Melding fra fylkeslandbrukskontoret 1988. 106s.
- Heggberget, T.M. and Myrberget, S. 1980. The Norwegian Lynx population in the 1970s. Fauna norv. ser. A 1:29-33.
- Knutsen, K., Einvik, K. og Pedersen P.H. 1988. Reinskalvar drept av ørn. Fauna 41(4):133-135.
- Kolstad, M., Kvam, T., Mysterud, I., Sørensen, O.J. og Wikan, S. 1984. Bjørnen i Norge 1978 - 1982. Viltrapport 31. 68s.
- Kvam, T., Sørensen, O.J. og Brødrerud, A.E. 1983b. Bjørnen på Nordmøre. Viltrapport 23. 42s.
- Kvam, T., Overskaug, K., og Sørensen O.J. 1984. Jerven i Norge 1978-1983. Utbredelse og bestand. Viltrapport 32. 76s.
- Kvam, T. og Skagen, I. 1990. Gaupa klarer seg. Villmarksliv nr. 2 1990, s. 18-21.
- Landa, A., Sørensen, O.J. og Kvam, T. 1983. Jerv og sau i Eikesdalen, 1982. Arbeidsrapport fra rovviltprosjektet nr. 5. 44s.

Store rovdyr - rovviltskade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

- Landa, A og Skogland, T. 1989. Bestandstelling av jerv i Snøhetta og omkringliggende fjell vinteren 1989. NINA notat 2.
- Maurtvedt, A. (red.) 1989. Saueboka. Landbruksforlaget. 335 s.
- Myrberget, S. 1970. Den norske bestand av jerv Gulo gulo (L.) og Gaupe Lynx lynx (L.). Meddelelser fra Statens Viltundersøkelser, ser; nr. 33.
- Myrberget, S. og Sørensen, O.J., (red.) 1981. Spor og sportegn etter store rovdyr. Viltrapport 15. 134s.
- Overskaug, K., Sørensen, O. J. og Kvam, T. 1989. Bjørn i Norge 1983-84. Arbeidsrapport fra rovviltprosjektet nr. 29. 53s.
- Statistisk Sentralbyrå 1978. Jaktstatistikk 1846-1977. 195s.
- Statistisk Sentralbyrå 1979. Jaktstatistikk 1978. 59s.
- Statistisk Sentralbyrå 1980. Jaktstatistikk 1979. 60s.
- Statistisk Sentralbyrå 1981. Jaktstatistikk 1980. 60s.
- Statistisk Sentralbyrå 1982. Jaktstatistikk 1981. 60s.
- Statistisk Sentralbyrå 1983. Jaktstatistikk 1982. 60s.
- Statistisk Sentralbyrå 1984. Jaktstatistikk 1983. 62s.
- Statistisk Sentralbyrå 1985. Jaktstatistikk 1984. 57s.
- Statistisk Sentralbyrå 1986. Jaktstatistikk 1985. 60s.
- Statistisk Sentralbyrå 1987. Jaktstatistikk 1986. 58s.
- Statistisk Sentralbyrå 1988. Jaktstatistikk 1987. 58s.
- Statistisk Sentralbyrå 1989. Jaktstatistikk 1988. 58s.
- Sørensen, O.J., Mysterud, I. og Kvam, T. 1984. Sentral registrering av store rovdyr i Norge. Viltrapport 30. 157s.
- Sørensen, O.J., Kvam, T., Wabakken, P. og Landa, A. 1985. Ulv i Norge 1948 - 1984. Liste over meldinger. Arbeidsrapport fra rovviltprosjektet. 64s.
- Sørensen, O.J., Kvam, T., Wabakken, P. og Landa, A. 1986. Ulven i Norge 1948 - 1984. Utbredelse og bestand. Viltrapport 33. 94s.
- Sørensen, O.J., og Kvam, T. (red.) 1984. Rovviltprosjektet 1980-1984. Viltrapport 34. 142s.

5. VEDLEGG5.1 Jervemeldingar 1987 - 89

```

=====
*****                                UTSKRIFT FRA ROVDYR-REGISTERET                                DATE : 19.05
=====                                TYPE : 4 *
=====
JERV      I MØRE OG ROMSDAL
=====

```

Obs. år Kommune	Vurdering	Obs. dato	Observasjonstype	UTM-referanse	Stedsnamn
MELDINGAR 1987					
RAUMA	GODTEKE	07	Synsobservasjon	32V MP 350990	Pytteggende
RAUMA	GODTEKE	3008	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 547145	Kaldhøtjern
RAUMA	GODTEKE	2709	Hår	32V MQ 397100	Lågtunga
RAUMA	GODTEKE	3010	Synsobservasjon	32V MQ 460030	Brøstdalen
RAUMA	GODTEKE	0811	Sporavtrykk	32V MQ 450020	Kabben
RAUMA	GODTEKE	0210	Sporavtrykk	32V MQ 447179	Tverråa
RAUMA	UOPPKLARA	09	Sporavtrykk	32V MQ 510245	Grøabotn
RAUMA	SANNSYNLEG	0110	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 465166	Nyfonna
RAUMA	SANNSYNLEG	0110	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 468158	Vermedalen
RAUMA	SANNSYNLEG	0110	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 457167	Vermedalen
RAUMA	SANNSYNLEG	0110	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 474159	Vermedalen
RAUMA	SANNSYNLEG	2709	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 400099	Lågtunga
NESSET	GODTEKE	0209	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 573220	Bruabotn
SUNNDAL	GODTEKE	0209	Synsobservasjon	32V NQ 070250	Skråtangen
SUNNDAL	GODTEKE	0509	Synsobservasjon	32V NQ 030240	Flatskiråda
SUNNDAL	GODTEKE	0509	Synsobservasjon	32V NQ 080250	Steinkollen
SUNNDAL	GODTEKE	0110	Synsobservasjon	32V NQ 060340	Gravemsetre
MELDINGAR 1988					
NORDDAL	GODTEKE	2105	Sporavtrykk	32V MQ 300100	Veslelangda
RAUMA	GODTEKE	2503	Sporavtrykk	32V MQ 544092	Brude
RAUMA	GODTEKE	3003	Sporavtrykk	32V MQ 520040	Brøste
RAUMA	GODTEKE	04	Sporavtrykk	32V MQ 310250	Trollstigen
RAUMA	GODTEKE	05	Sporavtrykk	32V MQ 310250	Trollstigen

Store rovdyr - rovviltskade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

RAUMA	GODTEKE	07	Synsobservasjon	32V	MQ	315055	Muldalsegga
RAUMA	GODTEKE	2205	Synsobservasjon	32V	MQ	420140	Vermehe
RAUMA	GODTEKE	2205	Synsobservasjon	32V	MQ	470140	Vermestølen
RAUMA	UOPPKLARA	2503	Sporavtrykk	32V	MQ	544092	Brude
NESSET	GODTEKE	2604	Synsobservasjon	32V	MQ	578600	Melsalvatne
SUNNDAL	GODTEKE	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	084298	Lindalen
SUNNDAL	GODTEKE	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	086310	Lindalen
SUNNDAL	GODTEKE	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	091299	Lindalen
SUNNDAL	GODTEKE	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	082298	Lindalen
SUNNDAL	GODTEKE	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	073351	Lindalen
SUNNDAL	GODTEKE	1908	Synsobservasjon	32V	NQ	010230	Reppdalen
SUNNDAL	GODTEKE	2608	Synsobservasjon	32V	NQ	090320	Svarthaugen
SUNNDAL	GODTEKE	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	068345	Gravemsetra
SURNADAL	GODTEKE	1610	Synsobservasjon	32V	MQ	991573	Tohatten

MELDINGAR 1989

ØRSTA	FEIL	3112	Sporavtrykk	32V	LP	634938	Slettedal
NESSET	GODTEKE	2901	Sporavtrykk	32V	MQ	546615	Eldsvågeide
NESSET	GODTEKE	1809	Synsobservasjon	32V	MQ	620200	Klenegga
NESSET	SANNSYNLEG	1709	Drapsteknikk av byttedyr	32V	MQ	620200	Klenegga
SUNNDAL	GODTEKE	01	Synsobservasjon	32V	MQ	875545	Innerdalen
SUNNDAL	GODTEKE	0104	Synsobservasjon	32V	MQ	880340	Svødubotn
SUNNDAL	GODTEKE	2209	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	089337	Skarven
SUNNDAL	GODTEKE	2309	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	089338	Skarven
SUNNDAL	GODTEKE	2509	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	089341	Skarven
SUNNDAL	GODTEKE	2409	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	067331	Svarthaugen
SUNNDAL	GODTEKE	2409	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	068331	Svarthaugen
SUNNDAL	GODTEKE	2609	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	047312	Jenstad
SUNNDAL	UOPPKLARA	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	054327	Fagerdal
SUNNDAL	UOPPKLARA	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	086334	Skarven
SUNNDAL	UOPPKLARA	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V	NQ	095344	Grytvasshau
SURNADAL	GODTEKE	2303	Synsobservasjon	32V	NQ	133726	Kvernbekken
SURNADAL	GODTEKE	1804	Sporavtrykk	32V	NQ	130657	Mellanfjell
SURNADAL	UOPPKLARA	2303	Sporavtrykk	32V	NQ	070620	Pollidal

Store rovdyr - roviltsekade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

SURNADAL	UOPPKLARA	1009	Synsobservasjon	32V NQ 045625	Naustådalen
RINDAL	GODTEKE	1705	Sporavtrykk	32V NQ 151762	Rypfjellet
RINDAL	UOPPKLARA	2203	Sporavtrykk	32V NQ 220780	Svarthatten
RINDAL	UOPPKLARA	2308	Synsobservasjon	32V NQ 090810	Skrumlevatn
AURE	UOPPKLARA	2711	Sporavtrykk	32V MR 804114	Bjørningdale
AURE	UOPPKLARA	08	Synsobservasjon	32V MR 810150	Ormsetfjell

5.2 Bjørnemeldingar 1987 - 89

```

=====
*****                                DATO : 19.05
                                UTSKRIFT FRA ROVDYR-REGISTERET          TYPE : 4 *
=====
BJØRN    I MØRE OG ROMSDAL
=====

```

Obs. år Kommune	Vurdering	Obs. dato	Observasjonstype	UTM-referanse	Stedsnamn
MELDINGAR 1987					
ØRSTA	FEIL	2704	Drapsteknikk av byttedyr	32V LQ 680000	Sæbø
ØRSTA	FEIL	0409	Drapsteknikk av byttedyr	32V LQ 470030	Skorgedalen
STORDAL	FORKASTA	05	Drapsteknikk av byttedyr	32V LQ 976200	Midtbustset
SYKKYLVEN	UOPPKLARA	1609	Synsobservasjon	32V LQ 784056	Vellesetra
SYKKYLVEN	UOPPKLARA	11	Sporavtrykk	32V LQ 765173	Tjoneslia
SUNNDAL	FEIL	1406	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 767699	Ålvundeid
SURNADAL	FEIL	1207	Drapsteknikk av byttedyr	32V NQ 030740	Breidskarde
SURNADAL	FEIL	1507	Synsobservasjon	32V MQ 870650	Knyken
RINDAL	FORKASTA	1108	Drapsteknikk av byttedyr	32V NR 110070	Nebba
RINDAL	FORKASTA	0908	Drapsteknikk av byttedyr	32V NR 110070	Nebba
MELDINGAR 1988					
SYKKYLVEN	FEIL	05	Sporavtrykk	32V LQ 755105	Fet
RAUMA	FEIL	07	Synsobservasjon	32V MQ 315055	Muldalsegga
TINGVOLL	UOPPKLARA	2407	Synsobservasjon	32V MQ 600860	Biren
TINGVOLL	UOPPKLARA	06	Synsobservasjon	32V MQ 535915	Vollan
TINGVOLL	UOPPKLARA	06	Skremte husdyr	32V MQ 552924	Hagan
TINGVOLL	UOPPKLARA	07	Brøl/lyder	32V MQ 560860	Kamlia
SURNADAL	FEIL	07	Ekskrement	32V MQ 943713	Søyådalen

Store rovdyr - rovviltskade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

RINDAL	FEIL	08	Kloremarker	32V NQ 202835	Rinna
AURE	SANNSYNLEG	2205	Synsobservasjon	32V MR 803096	Sula
HALSA	UOPPKLARA	09	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 678937	Betnasetra
MELDINGAR 1989					
NORDDAL	UOPPKLARA	2507	Synsobservasjon	32V MQ 235091	Høghornet
NORDDAL	UOPPKLARA	1605	Brøl/lyder	32V MQ 120100	Døving
SYKKYLVEN	FEIL	1604	Hår	32V LQ 867160	Nysætra
AURE	UOPPKLARA	0708	Synsobservasjon	32V MR 804192	Veandalen
AURE	UOPPKLARA	10	Synsobservasjon	32V MR 860310	Myra
AURE	UOPPKLARA		Sporavtrykk	32V MR 783217	Rotneset
HALSA	UOPPKLARA	2404	Maurus(r)	32V MQ 625886	Kråka
HALSA	UOPPKLARA	1106	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 801904	Valsøybotn
HALSA	UOPPKLARA	2803	Synsobservasjon	32V MR 785021	Stokka

5.3 Gaupemeldingar 1987 - 89

```

===== DATO : 19.05
***** UTSKRIFT FRA ROVDYR-REGISTERET TYPE : 4 *
=====
GAUPE I MØRE OG ROMSDAL
=====

```

Obs. År Kommune	Vurdering	Obs. dato	Observasjonstype	UTM-referanse	Stedsnamn
MELDINGAR 1987					
SYKKYLVEN	UOPPKLARA	11	Sporavtrykk	32V LQ 765174	Tjoneslia
GJEMNES	FORKASTA	2810	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 432794	Vollsetra
HALSA	GODTEKE	05	Synsobservasjon	32V MR 790040	Stokka
MELDINGAR 1988					
SYKKYLVEN	GODTEKE	05	Sporavtrykk	32V LQ 755105	Fet
SYKKYLVEN	GODTEKE	05	Sporavtrykk	32V LQ 850210	Løset
SYKKYLVEN	GODTEKE	04	Sporavtrykk	32V LQ 810250	Løsetsætra
SYKKYLVEN	GODTEKE	04	Sporavtrykk	32V LQ 810220	Løvollhelan
RAUMA	SANNSYNLEG	10	Drapsteknikk av byttedyr	32V MQ 468228	Flatmark
HALSA	GODTEKE	0403	Synsobservasjon	32V MQ 619898	Indreltsetr
HALSA	GODTEKE	0403	Sporavtrykk	32V MQ 608893	Kvalneset

Store rovdyr - rovviltskade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

HALSA	GODTEKE	1506	Synsobservasjon	32V	MQ 644938	Vollemdalen
HALSA	GODTEKE	04	Synsobservasjon	32V	MQ 658972	Åfarli
HALSA	UOPPKLARA	08	Synsobservasjon	32V	MR 706012	Myrstad

MELDINGAR 1989

SYKKYLVEN	GODTEKE	1003	Synsobservasjon	32V	LQ 757188	Vikedalen
SYKKYLVEN	UOPPKLARA	1204	Synsobservasjon	32V	LQ 753187	Vik, Helleda
SYKKYLVEN	UOPPKLARA	0405	Sporavtrykk	32V	LQ 778159	Skålholten
RAUMA	GODTEKE	0403	Sporavtrykk	32V	MQ 500060	Furuholsla
RAUMA	FEIL	0106	Drapsteknikk av byttedyr	32V	MQ 500120	Vermedalen
NESSET	FEIL	07	Drapsteknikk av byttedyr	32V	MQ 550470	Eresfjord
AURE	SANNSYNLEG	0708	Drapsteknikk av byttedyr	32V	MQ 820130	Torsetsetra

5.4 Tap av sau og lam på beite 1987

Slepte og tapte sau og lam på beite, krav om erstatning, erstatning for rovvilt-drepne dyr og dokumentert rovvilt-drepne dyr 1987, sortert på kommune.

Kommune	Slepte dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %		Skadekrav fr.rovvilt		Utbet.ers. fr.rovvilt		Dok.skade fr.rovvilt	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Molde	1267	1632	35	158	2,8	9,7	1			1		
Kr.sund	-	-	-	-	-	-						
Ålesund	305	279	26	23	8,5	8,2						
Vanylven	3619	4297	151	405	4,2	9,4						
Sande	1642	1919	50	151	3,0	7,9						
Herøy	2047	2552	59	192	2,9	7,5						
Ulstein	900	963	20	69	2,2	7,2						
Hareid	608	815	16	72	2,6	8,8						
Volda	3153	4299	87	302	2,8	7,0						
Ørsta	3813	5911	123	460	3,2	7,8						
Ørskog	664	981	11	97	1,7	9,9						
Norddal	2151	3186	48	221	2,2	6,9						
Stranda	3928	5756	82	280	2,1	4,9						
Stordal	1023	1338	23	81	2,2	6,1						
Sykkylven	2203	2875	59	230	2,7	8,0					3	
Skodje	495	699	9	91	1,8	13,0						
Sula	138	202	4	9	2,9	4,5						
Giske	244	325	14	17	5,7	5,2						
Haram	1719	2271	67	194	3,9	8,5						
Vestnes	2734	3653	52	289	1,9	7,9						
Rauna	5396	7481	132	499	2,4	6,7	11	38	13	30	2	7
Nesset	3194	4451	96	557	3,0	12,5	19	72	14	62		1
Midsund	81	88	1	12	1,2	13,6						
Sandøy	73	73	1	1	1,4	1,4						
Aukra	69	91	1	7	1,4	7,7						
Fræna	2477	3557	58	231	2,3	6,5						
Eide	1098	1522	22	94	2,0	6,2						
Averøy	245	332	16	29	6,5	8,7						
Frei	139	143	6	48	4,3	33,6						
Gjemnes	1352	2022	20	174	1,5	8,6						
Tingvoll	993	1540	23	143	2,3	9,3						
Sunndal	3177	4692	78	317	2,5	6,8	5	31	4	14		
Surnadal	4482	7007	97	741	2,2	10,6		62		18		1
Rindal	2141	3513	23	224	1,1	6,4						
Aure	700	938	23	133	3,3	14,2	3	8		2		
Halsa	2221	3168	62	567	2,8	17,9	1	15		15		
Tustna	304	310	11	43	3,6	13,9						
Smøla	1098	1118	57	128	5,2	11,4						
Org.beite	48763	70067	989	5095	2,0	7,3						
Ikkje org	13130	15932	674	2194	5,1	13,8						
Totalt	61893	85999	1663	7289	2,7	8,5	40	226	31	145	2	9

Store rovdyr - rovviltskade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

5.5 Tap av sau og lam på beite 1988

Sleptte og tapte sau og lam på beite, krav om erstatning, erstatning for rovvilt-drepne dyr og dokumentert rovvilt-drepne dyr 1988, sortert på kommune.

Kommune	Sleptte dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %		Skadekrav fr. rovvilt		Utbet. ers. fr. rovvilt		Dok. skade fr. rovvilt	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Molde	1187	1662	28	137	2,4	8,2						
Kr. sund	-	-	-	-	-	-						
Ålesund	256	257	14	25	5,5	9,7						
Vanylven	3638	4683	124	502	3,4	10,7						
Sande	1544	1929	54	154	3,5	7,9						
Herøy	2099	2796	82	184	3,9	6,6						
Ulstein	823	921	25	82	3,0	8,9		1		1		
Hareid	612	763	8	60	1,3	7,9						
Volda	3007	4231	104	362	3,5	8,6						
Ørsta	3667	5752	108	404	2,9	7,0						
Ørskog	612	951	12	94	2,0	9,9						
Norddal	1929	3025	43	203	2,2	6,7						
Stranda	3908	5850	100	270	2,6	4,6						
Stordal	1058	1462	30	76	2,8	5,2						
Sykkylven	2150	2910	70	204	3,3	7,0						
Skodje	493	691	23	82	4,7	11,9						
Sula	143	194	5	13	3,5	6,7						
Giske	196	291	7	27	3,6	9,3						
Haram	1781	2350	76	242	4,3	10,3						
Vestnes	2852	3653	66	292	2,3	8,0						
Rauma	5249	7684	136	551	2,6	7,2	5	20	3	16		1
Nesset	3064	4577	95	489	3,1	10,7	17	98	13	71		
Midsund	72	94	2	6	2,8	6,3						
Sandøy	58	70	8	7	13,7	10,0						
Aukra	85	135	4	4	4,7	3,0						
Fræna	2401	3623	55	177	2,3	4,9						
Elde	1097	1617	33	97	3,0	6,0						
Averøy	270	409	8	32	3,0	7,8						
Frei	158	168	5	41	3,2	24,4						
Gjemnes	1455	2035	56	160	3,8	7,9						
Tingvoll	801	1271	26	125	3,2	9,8						
Sunnadal	3101	4832	90	292	2,9	6,0	7	55	7	30		7 ¹
Surnadal	4222	6754	97	497	2,3	7,4	1	25		7		
Rindal	2135	3594	27	208	1,3	5,8		3		2		
Aure	617	845	16	100	2,6	11,8						
Halsa	2259	3092	65	420	2,9	13,6	1	22		12		
Tustna	294	352	15	37	5,1	10,5						
Smøla	1115	1236	65	123	5,8	10,0						
Org. beite	48761	72159	1051	4585	2,2	6,4						
Ikkje org	11647	14600	731	2194	6,3	15,0						
Totalt	60408	86759	1782	6779	2,9	7,8	31	224	23	139		8

1 = To av kadavrene er ikkje gitt opplysingar om var lam eller sau.

5.6 Tap av sau og lam på beite 1989

Sleptte og tapte sau og lam på beite, krav om erstatning, erstatning for rovvilt-drepne dyr og dokumentert rovvilt-drepne dyr 1989.

Kommune	Sleptte dyr tal		Tapte dyr tal		Tapte dyr %		Skadekrav fr.rovvilt		Utbet.ers. fr.rovvilt		Dok.skade fr.rovvilt	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Molde	1126	1516	41	117	3,6	7,7						
Kr.sund	-	-	-	-	-	-						
Ålesund	249	273	12	29	4,8	10,6						
Vanylven	4079	4725	155	439	3,8	9,3						
Sande	1568	1879	60	154	3,8	8,2						
Herøy	2024	2649	88	202	4,3	7,6						
Ulstein	797	814	12	73	2,1	9,0						
Hareid	638	769	12	61	2,2	7,9						
Volda	2913	3975	81	339	2,8	8,5						
Ørsta	3623	5595	132	433	3,6	7,7						
Ørskog	559	916	20	82	3,6	8,6						
Norddal	1960	3006	49	176	2,5	5,9						
Stranda	3929	5753	91	296	2,3	5,1						
Stordal	955	1257	18	64	1,9	5,1						
Sykkylven	2180	2821	54	199	2,5	7,1		6		2		
Skodje	444	584	14	74	3,2	12,7						
Sula	134	185	3	15	2,2	8,1						
Giske	176	234	11	22	6,3	9,4						
Haram	1655	2223	63	217	3,8	9,8						
Vestnes	2760	3621	66	217	2,4	7,8						
Rauma	5203	7438	145	513	2,8	6,9	1	19	1	12		2
Nesset	3169	4466	111	518	3,5	11,6	27	112	25	109		3
Midsund	60	88	1	8	1,7	9,1						
Sandøy	62	78	1	6	1,6	7,7						
Aukra	79	119	0	17	0,0	14,3						
Fræna	2640	3792	57	270	2,3	7,1						
Eide	1055	1535	35	125	3,3	8,1						
Averøy	294	438	14	50	4,8	11,4						
Frøi	119	145	4	56	3,4	38,6						
Gjemnes	1439	2041	50	164	3,5	8,0						
Tingvoll	797	1231	19	126	2,4	10,2						
Sunndal	2947	4564	84	323	2,9	7,1	20	84	13	78		6
Surnadal	3996	6502	104	558	2,6	8,6	12	96	8	69		
Rindal	2042	3455	42	214	2,1	6,2		8		8		
Aure	574	788	25	111	4,4	14,1		21		6		
Halsa	2273	3223	69	491	3,0	15,2	2	21		16		
Tustna	264	270	14	43	5,3	15,9						
Smøla	1230	1247	70	145	5,7	11,6						
Totalt	60012	84215	1834	7012	3,1	8,3	61	377	48	299		11

Ordninga med tilskot til organisert beitebruk blei avvikla f.o.m. 1989 og derfor ligg det ikkje føre talmateriale frå organisert beitebruk.

Store rovdyr - rovviltsskade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

5.7 Resultat frå kadaverundersøkingane 1987

Kommune Sted	UTM-ref	Ca. skade- dato	Antall art alder	Døds-/skadeårsak
SANDE				
Skredestranda	LQ 311014	09.05	1 kje	Kongeørn
Skredestranda	LQ 314016	11.05-12.05	1 kje	Kongeørn } same fuglen
Skredestranda	LQ 309015	13.05	1 kje	Kongeørn
Skredestranda	LQ 309018	15.11	1 kje	Kongeørn
Årvik	LQ 262010	08.01.88	1 kje	Kongeørn
ULSTEIN				
Elksunddalen	LQ 405091	07.06	1 lam	Truleg skadd, så skadd av ramn og kongeørn
ØRSTA				
Sæbø	LP 695997	24.07	1 kvige	Skadd av piggtråd
Skorgedalen	LQ 492056	04.09	1 kvige	Død av fallskader
STRANDA				
Habbastaddalen	LQ 890044	15.08	1 lam	Uopplara
STORDAL				
Midtbustsetra	LQ 976200	05	1 kvige	Uopplara
SYKKYLVEN				
Aursneset	LQ 742225	24.06	2 lam	Uopplara
RAUMA				
Sogge	MQ 352347	20.05	1 lam	Kongeørn
Kaldhøtjerna	MQ 547145	30.08	1 lam	Jerv
Nyfonna	MQ 465166	01.10	1 lam	Sannsynleg jerv
Vermedalen	MQ 468158	01.10	1 lam	Sannsynleg jerv
Vermedalen	MQ 457167	01.10	1 lam	Sannsynleg jerv
Vermedalen	MQ 474159	01.10	1 søye	Sannsynleg jerv
Lågtunga	MQ 400099	27.09	2 lam 1 søye	Sannsynleg jerv
NESSET				
Bruabotn	MQ 569222	02.89	1 lam	Jerv
PRÆNA				
Trollkyrkja	MQ 123737	04.08	1 lam	Avmagring
QJEMNES				
Vollsetra	MQ 432794	28.10	1 rådyr	Uopplara (raudrev?)
SUNNDAL				
Ålvundeldet	NQ 766699	14.06	1 søye	Sprengt, hundedyr?
SURNADAL				
Blåfjellet	MQ 830645	25.06	4 lam	Uopplara
Breidskaret, Trollheimen	NQ 040750	12.07	1 lam	Ålveld, avliva av kongeørn
RINDAL				
Vardskaret	NR 110070	11.08	1 lam	Avmagring
Vardskaret ¹	NR 112071	09.08	1 søye	Sjukdom/avmagring

1 = Eigaren av dyret bur i Hemne kommune i Sør-Trøndelag fylke.

5.8 Resultat frå kadaverundersøkingane 1988

Kommune Sted	UTM-ref	Ca. skade- dato	Antall art alder	Døds-/skadeårsak
RAUMA				
Flatmark	MQ 468228	07.10	1 søye	Truleg gaupe
Isfjorden	MQ 360410	03.11	1 lam	Kongeørn i djup snø
GJEMNES				
Reinsfjellet	MQ 453761	18.06/19.06	1 søye	Sprengt. (av hund?)
Kvalvåg	MQ 487825	primo juni	1 lam	Uoppklara
SUNNDAL				
Lindalen	NQ 084298	16.09	2 lam	Jerv
Lindalen	NQ 086310	26.08	1 lam	Jerv
Lindalen	NQ 091299	15.09	1 lam	Jerv
Lindalen	NQ 082298	15.09	1 lam	Jerv
Gjøra	NQ 068345	okt.-des.	1 sau (lam?)	Jerv
Gjøra	NQ 073351	okt.-des.	1 sau (lam?)	Jerv
SURNADAL				
Kvensetdalen	MQ890660	08.07	1 lam	Uoppklara
RINDAL				
Langli	NQ 114897	24.10	1 søye	Ryggvelt
HALSA				
Valsøybotn	MQ 810960	ultimo juli	1 lam	Slagskade
Betnaætra	MQ 678937	23.10	1 lam	Uoppklara

Store rovdyr - rovviltskade på bufe i Møre og Romsdal, 1987 - 89

5.9 Resultat frå kadaverundersøkingane 1989

Kommune Sted	UTM-ref	Ca. skade- dato	Antall art alder	Døde-/skadeårsak
NORDDAL Hjelle i Eidsdalen	MQ 050030	14.05	1 lam	Sannsynleg raudrev
STRANDA Torskreddalsøtra	LP 87-83-	19.06	1 lam	Uoppklara
RAUMA Vermedalen	MQ 50-12-	07.06	1 lam	Kongeørn
Flatmark	MQ 454230	31.07	1 lam	Uoppklara
Flatmark	MQ 45-23-	14.07	1 sau	Uoppklara
Flatmark	MQ 463229	09.07	1 lam	Sprengt, sannsynleg av hund
Orabotten	MQ 340326	10.07	1 lam	Sannsynleg kongeørn
NESSET Elkesdalen	MQ 638196	07.07	1 lam	Kongeørn
Eresfjord	MQ 55-47-	11.07	1 rådyr	Sannsynleg raudrev
Hoemsetra	MQ 564362	21.04	1 lam	Kongeørn
Reitansøtra	MQ 485636	21.09	1 sau	Uoppklara
Klenegga	MQ 620200	17.09	1 sau	Sannsynleg jerv
FRØNA Rødalen	MQ 148688	07.08	1 lam	Slagskade
SUNNDAL Skarven	NQ 089337	22.09	1 lam	Jerv
Skarven	NQ 089338	23.09	1 lam	Jerv
Skarven	NQ 089341	25.09	1 lam	Jerv
Svarthaugen	NQ 067331	24.09	1 lam	Jerv
Svarthaugen	NQ 068331	24.09	1 lam	Jerv
Jenstad	NQ 047312	21.09	1 lam	Jerv
Fagerdal	NQ 054327	09	1 lam	Uoppklara
Skarven	NQ 086334	09	1 lam	Uoppklara
Grytvasshaugen	NQ 095344	09	1 søye	Uoppklara
SURNADAL Svartåmoen	NQ 118675	ultimo mai	1 reinskalv	Kongeørn
AURE Bjøringen	MR 789114	12.06	1 lam	Sannsynleg raudrev
Torset	MR 77-12-	09.06	1 lam	Sannsynleg raudrev
Bjøringen	MR 789114	23.06	1 lam	Sannsynleg raudrev
Torsetsetra	MR 82-13-	07.08	1 lam	Sannsynleg gaupe
HALSA Valsøybotn	MR 801964	11.06	1 sau	Uoppklara
Engedalen	MR 762993	08.08	1 lam	Uoppklara

5.10 Rovvilterstatningar 1987

Kravd og erstatta sau og lam for skade av freda rovvilt, sortert på kommune og skadeart 1987

Kommune	ØRNESKADE				BJØRNESKADE				JERVESKADE			
	Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Molde									1			1
Sykkylven				3								
Rauma		4		4					11	34	13	26
Nesset		22		11					19	50	14	51
Sunnadal	5	19	4	9						12		5
Surnadal		62		18								
Aure	3	8		2								
Halsa		13		15	1	2						
Totalt	8	128	4	62	1	2			31	96	27	83

Tapa er registrert i dei kommunar der bufeeigaren bur og ikkje i dei kommunar der tapa er påført. I tillegg er det kravd erstatning for tap av 11 kje for ørneskade i Sande og 11 kje er erstatta. Det er betalt ut kr 277.844,- i erstatning (kr 1.300,- pr. lam, 2.738,- pr. sau og 406,- pr. kje).

5.11 Rovvilterstatningar 1988

Kravd og erstatta sau og lam for skade av freda rovvilt, sortert på kommune og skadeart 1988

Kommune	ØRNESKADE				BJØRNESKADE				JERVESKADE				SKADE AV FREDA ROVVILT			
	Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Uistein		1		1												
Rauma	1	5		4					4	15					3	12
Nesset		22		1					17	76					13	70
Sunnadal	2	16							5	39					7	30
Surnadal	1	25		7												
Rindal		3		2												
Halsa		18		12					1	4						
Totalt	4	90		27					27	134					23	112

Tapa er registrert i dei kommunar der bufeeigaren bur og ikkje i dei kommunar der tapa er påført. I tillegg er det kravd erstatning for tap av 1 tamand for ørneskade i Rauma og 1 tamand er erstatta. Det er betalt ut kr 251.220,- i erstatning (kr 1.313 pr. lam, 2.981 pr. sau og ca. 150 pr. tamand).

5.12 Rovvilterstatningar 1989

Kravd og erstatta sau og lam for skade av freda rovvilt, sortert på kommune og skadeart 1989

Kommune	ØRNESKADE				BJØRNESKADE				JERVESKADE				SKADE AV FREDA ROVVILT			
	Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta		Kravd		Erstatta	
	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam	Sau	Lam
Sykkylven		6		2												
Rauma		11		6					1	8					1	6
Nesset	3	39		11					24	83	14	56			11	42
Sunndal	6	34							14	50	7	28			6	50
Surnadal		61		1					12	35					8	68
Rindal		3								5						8
Aure		15								6						6
Halsa	1	21		15	1											1
Totalt	10	190		35	1				51	187	21	84			27	180

Tapa er registrert i dei kommunar der bufeelgaren bur og ikkje i dei kommunar der tapa er påført. Det er betalt ut kr 545.749,- i erstatning (kr 3.004,- pr. sau og 1.343,- pr. lam).

5.13 Kontaktpersoner i rovviltarbeidet

Oversikt over personer som er med i kontaktnettet for rovviltregistreringar

KOMMUNE	KONTAKTPERSON	ADRESSE	TELEFON	
			Privat	Arbeid
Giske	Ove Kaldhol	Bjørkhaugen, 6030 LANGEVÅG	071-92889	071-20560 071-82000
Gjømnes	Fredrik Fredrickeon	Skeiddalen, 6631 BATNFJORDSØRA	072-93776	072-93776
Halsa	Nils Sæterbø	Rognskog, 6682 BETNA	073-37524	
Hareid	Kjell Martin Flø	6060 HAREID	070-93469	
Kr.øund	Bjørn Aasprong	Storakarven 11, 6500 KRISTIANSUND N.	073-77054	
Midsund	Bjørn Gunnar Uglevik	6410 MIDSUND		
Molde	Ole M. Lingen	6375 HOVDENAKKEN	072-51378	072-51788
Nesøst	Kristian Pinset*	6472 EIKESDAL	072-34511	072-34511
"	Hanning Øverås*	6470 ERESFJORD	072-34248	072-34248
Norddal	Marit Melchior Homlong	6215 EIDSDAL		
Rauma	Per Fiva	Fiva 6300 ÅNDALSNES	072-21792	072-21077
"	Stein Rømmem	Romsdalsvn. 47b 6300 ÅNDALSNES	072-22278	
"	Olav Brøste*	6330 VERMA	072-28819	
Rindal	Lars Olav Lund*	6657 RINDAL	073-65681	073-65748
Stranda	Jens H. Berge	6200 STRANDA	071-60763	
"	John Langeland	6218 HELLESYLT	071-64049	
Sula	Terje Iversen	6030 LANGEVÅG	071-92202	
"	Ove Kaldhol	Bjørkhaugen, 6030 LANGEVÅG	071-92889	071-20560 071-82000
Sunnadal	Iver Innerdal*	Innerdal Turisthytte, 6620 ÅLVUNDEID	073-97797	073-97797
"	Tarald Thorshov	Hovsv. 33, 6600 SUNNDALSØRA	073-97990	073-97990
"	Idar F. Hansen*	6612 GRØA	073-92741	073-92811
"	Sverre Jenstad*	6613 GJØRA	073-96219	073-91852
"	Torloif Nisja*	6613 GJØRA	073-95714	073-95714
"	Torloif Nisja*	6613 GJØRA	073-95742	073-95742
Surnadal	Arild Hoel*	6650 SURNADAL	073-60613	073-61411
"	Sigfred Torjul*	Midlv. 20, 6650 SURNADAL	073-61492	073-61211
"			090-82974m	
Sykkylven	Kristen Blindheim	6230 SYKKYLVEN	073-51489	073-51489
Vanylven	Sverre Geir Hellebust	6146 ÅHEIM		070-24016
Ørskog	John Ole Aarsether	6016 ÅLESUND	071-45989	071-70301
Ørsta	Alv Kristoffersen	6170 VARTDAL	070-42180	070-42160
Ålesund	Svein Dalen	Rødsethagen 19, 6011 ÅLESUND	071-41504	
"	Ove Kaldhol	Bjørkhaugen, 6030 LANGEVÅG	071-92889	071-20560 071-82000

* Personar som i tillegg er med i kontaktnettet for rovdyrkontakter i Dovre/Rondane jerveforvaltingsomr m (liten m) bak tlf.nr. er mobiltelefon.

Kommuner som ikkje har kontaktpersonar er Aukra, Aure, Averøy, Elde, Frei, Fræna, Haram, Herøy, Sande, Sandøy, Skodje, Smøla, Stordal, Tingvoll, Tustna, Ulstein, Vestnes og Volda.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal

Bjørn Petter Løfall tlf. (072) 58 000 - (090) 31 159

Ulf Lucassen tlf. (072) 58 000 - (072) 57 127

Alv Ottar Folkestad tlf. (072) 58 000 - (070) 17 050

5.14

MELDING OM OBSERVASJON AV ROVDYR 19 _____

Fylkesmannen i Møre og Romsdal Miljøvernavdelinga 6400 MOLDE TLF: 072-58000 / 090-31159	JOURNALNR: _____
--	------------------

OBSERVATØR: _____	OBSERVASJONSDATO: _____
KOMMUNE: _____	KLOKKESLETT: _____
STADNAMN: _____	MELD FRÅ OM OBSERVASJONEN SÅ FORT SOM RÅD TIL FYLKEMANNEN - ELLER EVENTUELT TIL EIN UTPEIKTA KONTAKTPERSON DER DET ER DET
KARTBLAD: _____ UTM: _____	

ART	OBSERVASJONSTYPE	TALET PÅ DYR			
BJØRN ☐	SYNSOBSERVASJON ☐ SJÅ A NEDAFOR		UKJEND KJØNN	HAN	HO
JERV ☐	BYTTEDYRKADAVER ☐ SJÅ B NEDAFOR				
ULV ☐	SPORAVTRYKK ☐ SJÅ C BAK	VAKSNE DYR			
GAUPE ☐	ANNA SPORTEIKN ☐ SJÅ D BAK	UNGAR			

A	STORLEIK PÅ DYRET(A): _____ FARGE PÅ DYRET(A): _____ KORLEIS OPPFØRDE DYRET(A) SEG: _____ BLEI DYRET(A) SKREMD AV OBSERVATØREN: _____ KVA RETING BEVEGA DYRET(A) SEG I: _____ KOR LANGT VAR DET MELLOM OBSERVATØREN OG DYRET(A): _____ HADDE OBSERVATØREN KIKKERT? - KVA FORSTØRRING?: _____ MERKNADAR: _____ _____ _____
---	--

B	VED KADAVERFUNN BØR SKJEMAET "UNDERSØKING AV KADAVER AV PATTEDYR 19__" FØRST PÅ DET SKJEMAET STÅR DET FØLGJANDE STIKKORD / SPØRSMÅL OM KADAVERET: <u>ART</u> , <u>RASE</u> , <u>KJØNN</u> , <u>ALDER</u> , <u>ØREMERKE</u> , <u>VEKT</u> , <u>FUNNDATE</u> , <u>DØDSDATE</u> OG FØLGJANDE ANDRE STIKKORD / SPØRSMÅL: <u>KORLEIS BLEI DYRET FUNNE</u> , <u>KORLEIS SÅ</u> <u>FUNNSTADEN UT</u> , <u>DETALJAR VED FUNNSTADEN (SPOR OG SPORTEIKN)</u> , <u>KONDISJON (FETT</u> <u>UNDER HUD, RÜNDT INNVOLLER, I LÅRBEIN)</u> , <u>ER DYRET AVBLØDD?</u> , <u>SKILDING AV</u> <u>BITTMERKER, KLØMERKER, SLAG, SKILDING AV UNDERHÜDSBLØDNINGAR OG BLØDNINGAR I</u> <u>LUNGER, SKILDING AV SPISEMERKER, ANDRE SKADER/TEIKN PÅ SJKDOM, HAR ÅTSELETERAR</u> <u>ETE PÅ KADAVERET, KONKLUSJON.</u> <u>HUSK FOTODOKUMENTASJON</u> Informasjon om kadaverfunn førast på anna ark dersom Dykk ikkje har skjemaet.
---	---

./.. VEND

MÅL LENGDE OG BREIDDE AV AVTRYKK AV STØRSTE FOT HVIS DET ER MOGLEG			
STØRSTE FOT PÅ BJØRN ER BAKFOTEN MEDAN DET ER FRAMFOTEN PÅ ULV, JERV OG GAUPE			
	MIN.	GJ.SNITT	MAX.
LENGDE			
BREIDDE			
OMRISS			
			TALET PÅ MÅLINGAR: <input type="text"/>
			KOR GAMALT VAR SPORET VED MÅLINGA? _____ TIMAR _____ DAGAR
SPORUNDERLAG		INSTRUKS FOR MÅLING AV SPOR (MED EKSEMPEL)	
SNØ - LAUS (*)	☐	VF = VENSTRE FRAMFOT	HF = HØGRE FRAMFOT
SNØ - HARD (*)	☐	VB = VENSTRE BAKFOT	HB = HØGRE BAKFOT
SNØ - BLAUT (*)	☐		
JORD	☐		
SAND	☐		
LEIRE	☐		
ANNA (**)	☐		
(*) ER SPORA TINA UT?			
(**) KVA SLAGS SPORUNDERLAG?			
MERKNADAR: _____			

LIGGJEPASS	☐	GRAVING	☐	BITEMERKE	☐
ØDELAGDE SMÅTRE	☐	EKSKREMENT (*)	☐	OPPGRAVDE MAURTUER	☐
KLATREMERKE	☐	HÅR (**)	☐	HI	☐
GREINPLUKKING	☐	KLOREMERKE	☐	ANDRE SPORTEIKN (***)	☐
D (*) KAN SENDAST TIL FYLKESMANNEN FOR UNDERSØKING. PAKK IKKJE I PLAST.					
(**) KAN SENDAST TIL FYLKESMANNEN FOR UNDERSØKING. TA MED ALLT SOM ER AV HÅR.					
(***) KVA ANDRE SPORTEIKN?: _____					
MERKNADAR / NÆRARE SKILDING AV FUNN: _____					

FOTOGRAFERT: Ja / Nei

FILM / FOTONUMMER:

TA MED EIT MÅLEBAND,
EIN FYRSTIKKESKE
ELLER LIKNANDE PÅ BILETA

5.15

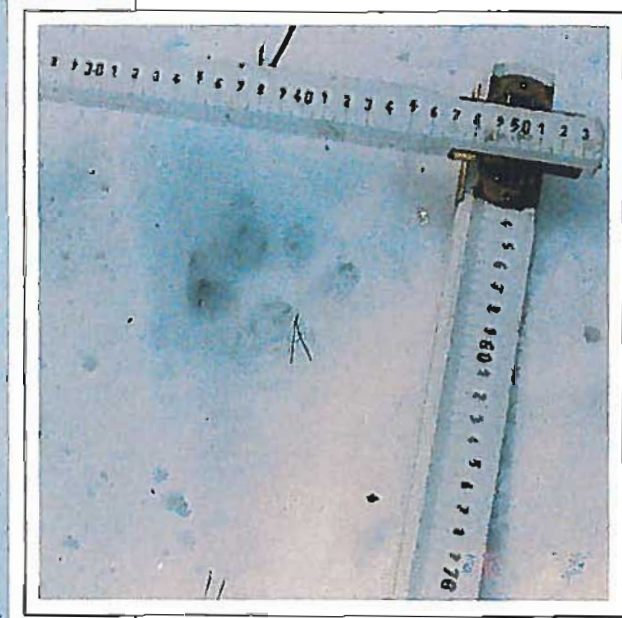
UNDERSØKING AV KADAVER AV PATTEDYR 19_____

Fylkesmannen i Møre og Romsdal
Miljøvernavdelinga
6400 MOLDE
TLF: 072-58000 / 090-31159

JOURNALNR: _____

UNDERSØKT AV: _____		UNDERSØKT DATO: _____	
ART: _____	FUNNDATE: _____	DØSDATO: _____	
RASE: _____	KOMMUNE: _____		
KJØNN: _____	ALDER: _____	FUNNSTAD: _____	
ØREMERKE: _____	VEKT: _____	KARTBLAD: _____	UTM: _____
KORLEIS BLEI DYRET FUNNE: _____			
KORLEIS SÅ FUNNSTADEN UT: _____			
DETALJAR VED FUNNSTADEN (SPOR OG SPORTEIKN): _____			
KONDISJON (FETT UNDER HUD, RUNDT INNVOLLER, I LÅRBEIN): _____			
ER DYRET AVELØDD?: _____			
SKILDRING AV BITTMERKER, KLØMMERKER, SLAG: _____			
SKILDRING AV UNDERHUDSBLØDNINGAR OG BLØDNINGAR I LUNGER: _____			
SKILDRING AV SPISEMERKER: _____			
ANDRE SKADER/TEIKN PÅ SJKDOM: _____			
HAR ÅTSELETERAR ETE PÅ KADAVERET?: _____			
KONKLUSJON: _____			

./ . VEND

God dokumentasjon av gaupespor.